

Висока школа струковних студија
за образовање васпитача
Нови Сад

ПРОЦЕС ТРАНЗИЦИЈЕ ИЗ ВРТИЋА У ШКОЛУ У
СВЕТЛУ КОНЦЕПЦИЈЕ ОСНОВА ПРОГРАМА
ПРЕДШКОЛСКОГ ВАСПИТАЊА И ОБРАЗОВАЊА
МАСТЕР РАД

Професор-ментор:
др Весна Цолић

Кандидат:
Данијела Ковачевић, 54/20

Нови Сад, април 2023.

Сажетак

Успешан прелазак из предшколског на школски ниво образовања требао би сваком детету да пружи позитивне прилике за целовит развој свих потенцијала. Сматра се да је у том периоду великих промена неопходно градити односе повезаности и стицања базичног поверења како би се из овог осетљивог периода изашло са осећањем унутрашњег јединства, задовољства и веровања у сопствене снаге. Управо полазећи од значаја транзиције као изазовног процеса током којег дете прелази из познатог у непознато окружење, у раду се жели приказати важност пружања подршке детету и породици у периоду транзиције као темељу даљег развоја и напредовања. Постепено увођење појма транзиције кроз некадашње програме предшколског васпитања и образовања па све до данашњег актуелног програма, повезује се са све већим уважавањем индивидуалних потреба и способности детета. На темељима савремених теорија и принципима партнерства свих учесника система у мрежи односа, наглашава се неопходност заједничког, критичког и континуираног промишљања на тему транзиције која се још увек често не препознаје као процес који је дат у законским оквирима, прописима и документима. С тога и даље постоје потешкоће у развијању процеса у пракси. У закључцима се наводи да би систематичан приступ практичара допринео успостављању већег континуитета између два нивоа образовног система.

Кључне речи: транзиција, подршка, деца, вртић, школа

Abstract

A successful transition from preschool to school level of education should provide every child with positive opportunities for the full development of all potentials. It is considered that in this period of great changes, it is necessary to build relationships of connection and gain basic trust in order to emerge from this sensitive period with a feeling of inner unity, satisfaction and belief in one's own strengths. Starting from the importance of transition as a challenging process during which a child moves from a familiar to an unknown environment, the paper aims to show the importance of providing support to the child and family during the transition period as a basis for further development and progress. The gradual introduction of the concept of transition through the former programs of preschool upbringing and education up to today's current curriculum is connected with the increasing appreciation of the individual needs and abilities of the child. Based on the foundations of modern theories and the principles of partnership of all system participants in the network of relationships, the necessity of joint, critical and continuous reflection on the topic of transition is emphasized, which is still often not recognized as a process given in legal frameworks, regulations and documents. With that, there are still difficulties in the development of the program in practice. The conclusions state that the systematic approach of practitioners would contribute to the establishment of greater continuity between the two levels of the educational system.

Key words: transition, support, children, kindergarten, school

САДРЖАЈ

1. УВОД.....	5
2. ТЕОРИЈСКИ ОКВИР РАДА.....	6
2.1. Појам транзиције	6
2.2. Транзиција као процес између два нивоа образовног система	7
2.3. Теоријске основе за грађење подршке процесу транзиције	9
2.4. Транзициона пракса у нашим вртићима и школама	11
2.5. Партнерство вртића, школе и породице као темељ успешне транзиције	15
2.6. Перспектива детета и јачање улоге породице у процесу транзиције	18
3. МЕТОДОЛОШКИ ОКВИР РАДА	20
3.1. Проблем и циљ истраживања	20
3.2. Хипотезе истраживања.....	21
3.3. Методе и технике истраживања	21
3.4. Инструменти истраживања.....	21
3.5. Узорак истраживања	22
3.6. Организација и ток истраживања.....	23
3.7. Обрада података.....	23
4. РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА И ДИСКУСИЈА	23
4.1. Општи подаци о испитаницима	23
4.2. Резултати истраживања и дискусија.....	25
5. ЗАКЉУЧАК	56
6. ЛИТЕРАТУРА	60
7. ПРИЛОЗИ	63

1. УВОД

Као темељ за даљи развој и напредовање веома је важно на који начин се деци предшколског узраста пружа подршка у процесу транзиције преласка из вртића у школу.

Прелазак из вртића у основну школу значајан је процес за свако дете и одрасле који у мрежи односа брину о детету у том периоду. Показатељ дететове спремности је најчешће видљиви осећај задовољства и радост припадности заједници. Транзициони период се обично дефинише као период боравка детета у вртићу непосредно пред полазак у школу и неколико месеци после уписа у први разред основне школе. У овом осетљивом периоду начини и ефикасност прилагођавања услова новопридошлој деци, и деце и одраслих на нове услове, је брига како породице тако и ужег и ширег дететовог окружења.

У литератури се наводи да поједина досадашња истраживања указују како васпитачи и учитељи нису у потпуности свесни емоција које деца проживљавају, искуства и очекивања која имају у овом периоду. Ако и јесу свесни, неретко имају различито поимање истих проблема и изазова код деце. Ауторке Сомолањи Токић и Кретић Мајер (2013:109) сматрају како је један од разлога свакако тај што се учитељи и васпитачи, иако улажу пуно труда у рад са децом, не воде тако снажним емоцијама као деца и не морају развијати нови идентитет што децу свакако очекује. За одрасле су промене мање, окружење им се значајније не мења већ је прилагођавање на новину ствар рутине. Запитамо се шта је онда то, што би одрасле подстакло да интензивније промишљају о подршци која се може пружити деци током транзиције?

У раду износимо главне теоријске основе и законске регулативе које у контексту концепције Основа програма предшколског васпитања и образовања у Републици Србији могу да буду основ за тражење одговора на питање зашто је квалитетна транзиција за свако поједино дете неопходна и од суштинског значаја за даљи развој и напредовање. Пружа се кратак и делимичан увид у историјски развој наших програма у контексту препознавања индивидуалних потреба детета и транзиције као његовог саставног дела. Такође се уочава значај континуитета и оснаживања партнерства

предшколског и основношколског образовног система у проналажењу начина за адекватну бригу о деци која пролазе кроз процес транзиције.

С обзиром на спорадично изучавање проблема процеса транзиције у домаћој истраживачкој пракси, сматра се да је и даље неопходно дубоко промишљање о квалитету приступа у спровођењу процеса транзиције у оквиру реалног програма вртића и школа. Претпоставља се да би систематичан приступ практичара и увођење оквирног обавезујућег плана допринели коначној усаглашености предшколског и основношколског програма са потребама детета и породица током периода преласка из вртића у школу.

Полазећи од значаја транзиције као изазовног периода током којег дете прелази из познатог у непознато окружење, желимо да испитамо тренутну праксу, мишљења и ставове васпитача, родитеља и учитеља о процесу транзиције деце из вртића у школу.

2. ТЕОРИЈСКИ ОКВИР РАДА

2.1. Појам транзиције

Појам транзиција (лат. *transitio*) као општи појам подразумева процес или стадијум промена из једног стања, облика или места у друго. Као појам се појављује у многим областима живота. У музици подразумева део композиције који служи за прелазак с једне теме на другу, у физици прелаз атома, језгра или молекула на другачији енергетски ниво, у политици прелазни период система неке земље и почетак развоја другог система (Опште образовање, 2022).

Проучавајући етимологију речи може се закључити да транзиција представља међупростор или кретање између два простора које подразумева прилагођавања новим условима. Термин се најчешће односи на значајна раздобља у животу појединца или групе. У предшколском васпитању и образовању уско је повезан са појмом преласка деце из породице у вртић или из вртића у школу. Према ауторима Крстић и Зуковић (2017:144) транзицију дефинише прилагођавање деце новим правилима и очекивањима која се јављају као последица сусрета деце са новом групом вршњака и учитеља, као и сусрета са садржајно и организационо другачијим окружењем, док код родитеља често изазива појаву различитих осећања као што су срећа, туга, брига.

Могу се посматрати "вертикалне" транзиције које подразумевају прелаз у вртић, основну школу, средњу школу и "хоризонталне" транзиције које се дешавају свакодневно- нпр. прелаз детета из породице у вртић и назад у породицу, учествовање у краћим програмима или чак прелаз с једне слободне активности на другу. Водећи принцип у овом процесу јесте начело континуитета пропраћено са што је могуће мање промена (Вилфрид, Г. и Ренате Н. према Дунлоп, 2007.; Дунлоп и Фабијан, 2006.).

У програмима који су претходили важећем програму Основе програма предшколског васпитања и образовања, транзиција је подразумевала кратак период преласка детета са једног нивоа образовања на други. Породица, предшколска установа и заједница су се сагледавали одвојено где је свако најчешће имао своје циљеве и задатке којима стреми па се сарадња одвијала спорадично. Предшколски програм био је подељен у три међусобно повезане целине- Основе програма неге и васпитања деце узраста од 6 месеци до 3 године, Основе програма васпитања и образовања деце узраста од 3 године до укључивања у програм припреме за школу и Припремни предшколски програм. Програм је настојао да уважава дечије узрасне карактеристике, као и потребу да се између предшколске установе и школе успостави континуитет у години пред полазак у школу (Опште основе предшколског програма, 2006).

Важећа концепција Основа програма у којој се кроз партнерство са породицом и локалном заједницом гради програм у реалном контексту вртића уважавајући конкретне потребе и интересовања деце, сагледава дете као целовито биће, а нивое васпитања и образовања као међусобно неодвојиве и у непрестаном деловању и интеракцији. Као такви, они међусобним садејством доприносе остварењу добробити за сву децу па се процес транзиције доживљава као заједнички изазов за све практичаре, родитеље и децу. Стога му је неопходно посветити посебну пажњу, а свим учесницима у процесу пружати адекватну подршку.

2.2. Транзиција као процес између два нивоа образовног система

Током историјског развоја институционалног васпитања и образовања деце предшколског узраста долазило је до истицања важности целовитог приступа, подстицања свих домена развоја детета и укључености свих система у мрежу односа

током свакодневне бриге о деци. Иза нас је период када су вртићки програми личили на школске програме, а деца се прилагођавала потребама програма и средине школе у "припреми пред полазак у школу". Доминантан став да се дете за школу припрема својим знањима и способностима у периоду преласка из вртића у школу био је већински заступљен и код практичара и код родитеља.

С обзиром да је у годинама иза нас, током развоја потребе деце за подршком у изазовним ситуацијама и јачања партнерства различитих система, дошло до препознавања неопходног систематичног бављења подршком у периоду транзиције, спорадично су се јављале нове идеје и ставови како и на који начин градити тај процес. Званичног и системског начина деловања у нашем, данашњем предшколском и основношколском систему образовања нема и на томе требају, у сарадњи са породицама, да заједно раде вртићи и школе.

Најновији Закон о основама система образовања и васпитања (Службени гласник РС, бр.88/17 и 27/18), Основе програма предшколског васпитања и образовања (Године узлета, 2019) и други релевантни закони и правилници у својим садржајима не препознају период транзиције као посебно истакнут аспект рада са децом пред полазак у школу. Не истичу га нити дефинишу као уређен процес којим се воде васпитачи, учитељи и родитељи током припреме деце за прелазак у школу.

Актуелни Стандарди квалитета рада установе ("Сл. гласник РС - Просветни гласник", бр. 14/2018) у свом првом делу о квалитету рада предшколске установе у области подршке деци и породици, наводе да установа развија различите програме и облике рада на основу утврђених потреба деце и породице и могућности локалне заједнице или постојећих ресурса те се тимски стварају услови за постепене прелазе у циљу подршке дечијем доживљају припадности новом окружењу (полазак у вртић, прелаз из ПУ у школу...). У другом делу истог правилника, стандарди квалитета рада школе у оквиру својих квалитета истичу да у школи функционише систем пружања подршке свим ученицима у учењу, васпитању или активностима у сарадњи са релевантним институцијама и појединцима. Као један од стандарда наводи се и пружање подршке ученицима при преласку из једног у други циклус образовања.

У оквиру контекста реалног програма који се у скорије време спроводи у нашим вртићима, наводи се да се вртић повезује са другим образовним програмима и организацијама везаним за образовање деце и рад са породицом [...], омогућава породицама повезивање и сарадњу са школом кроз узајамне посете, организовањем заједничких активности и акција и разменом информација и благовремено информише, припрема родитеље и децу за прелазак из вртића у школу. “Заједно са школом организује различите програме, активности и акције које повезују практичаре, децу и родитеље из вртића и школе (спортско-рекреативни програми, уметничке радионице, програми пријатељства, прославе, фестивали, представе, изложбе, перформанси) и остварује узајамне стручне посете и размене информација о програмским активностима којима се обезбеђује континуитет у образовном контексту” (Године узлета, 2019:36).

Проучавајући законске регулативе и анализом докумената који уређују подручје предшколства и основношколског система образовања, може се утврдити да сарадња вртића и школе није у потпуности јасно дефинисана прописима и актима па су конкретни садржаји и активности препуштени практичарима како би их прилагодили свом реалном контексту. Процес транзиције често отежава неусаглашености предшколског и основношколског програма рада чије су међусобне везе понекад видљиве само у документима, а изостају у свакодневној пракси. Наведеним стандардима који су на снази од пре четири године још увек теже оба нивоа система васпитања и образовања код нас. Већина предшколских установа и школа у свом раду промишља како и на које начине обезбедити стандарде у контексту транзиције деце из вртића у школу.

2.3. Теоријске основе за грађење подршке процесу транзиције

Уважавајући историјски контекст и важност законских регулатива, подршка грађењу процеса транзиције треба да буде утемељена у теоријским оквирима који представљају полазишта за проучавање овог проблема. Теоријске основе на чијим постулатима у раду градимо оквире за проучавање и разумевање пружања подршке процеса транзиције чине теорија екосистема, теорија развоја личности и теорија афективне везаности.

Теорија екосистема се помиње код већине аутора као кључна за постављање темеља за тему којом се бавимо јер проучава природу и садејство појединих система, њихову комплексност и међуповезаност у појединим екосистемима и то све са циљем долажења до одређених резултата (Зуковић и Крстић, 2020). Надаље, полазећи од схватања екосистемског приступа да заједницу као целину чине делови - породица, вртић, школа и заједница који се удружују и партнерски делују, представља значајан оквир помоћу којег се може стећи увид у то на који начин се поменута окружења суочавају са изазовима и сложености образовања у 21. веку (Зуковић, 2013). Сагледавши ову теорију из угла транзиције, препознаје се важност сарадње и партнерства свих система у адекватној брзи у кризном периоду преласка из једног на други ниво образовања. Сви системи и њихови делови, делују на различите начине на дете као одвојени сегменти или у процесу међусобне интеракције. Породица и њени чланови, мајка, отац, браћа, сестре, баке, деде делују на дете током преласка на начине како то они природно осећају или како им је саветовано да раде па се начини утицаја породице одражавају на дететово прилагођавање на нову средину. Вртић се у садејству са школом договара о могућим начинима спровођења активности транзиције али се најчешће то ради само кроз индивидуалне планове транзиције за децу са додатном подршком. Увиђамо да наведено није у складу са претходно поменутим законима, прописима и данашњим савременим курикулумом предшколског васпитања и образовања у којем се свако “дете препознаје као јединствено и целовито биће, личност са својим јединственим могућностима и једнаким правима да се његова јединственост препозна и уважи” (Године узлета, 2019:13).

Другу важну теоријску основу на којој можемо да темељимо подршку транзицији представља Ериксонска теорија личности. Сагледавањем значаја утицаја свих система и социјалних чинилаца на развој дететове личности, уочава се да дете доживљај себе и сопствену личност управо гради у односима у породици или збивањима у широј социјалној и културној средини. Појавом криза током развоја у “сваком психосоцијалном стадијуму стварају се карактеристични односи између личности и његове соци-културне средине, а начини решавања истих одређују и даљи развој” (Ериксон, 2008:8). Као што је речено, процес стицања идентитета одвија се кроз цео живот, преласком личности кроз одређене стадијуме развоја, који су праћени

кризама идентитета. Из сваке од њих, уколико се успешно превлада, особа излази са повећаним осећањем унутрашњег јединства и задовољства. Управо из основа ове теорије, може се рећи да посебан значај у процесу формирања идентитета детета имају особе из најближе околине и њихове подржавајуће активности што је увелико важно у транзиционом периоду где се темељ гради на односима између детета, васпитача, породице, учитеља и вршњака. Изводимо закључак да период транзиције у многим својим сегментима има елементе личне и породичне кризе чијим се превазилажењем доприноси даљем развоју свих дететових потенцијала, снажном осећању задовољства, самопоштовања и веровања детета у сопствене снаге.

Стицање базичног поверења, грађења осећања сигурности и вере у одрасле неопходно је у периоду великих промена. Према Мухић (2016) као теоријски оквир за истраживање ових веза узета је теорија афективне везаности којом се посебно наглашава важност формирања емоционалне везаности детета за одраслу особу која о њој води бригу у том кризном периоду. Разрађујући ову теорију у контексту теме коју прочитамо, увиђамо да се кроз међусобне односе детета, родитеља и учитеља ствара основ осећањима поверења детета према свету који га окружује што је предуслов за даљи напредак и развој свих дететових потенцијала. Проучавајући теорију афективне везаности и њену повезаност са кризним ситуацијама транзиционог периода, може се закључити да је од важности да се кроз стицање искуства у непознатом окружењу пружа подршка стицању осећања поверења и сигурности између детета и нових одраслих чему требају да доприносе промишљања одраслих о начинима развијања и грађења добрих односа.

2.4. Транзициона пракса у нашим вртићима и школама

У систему васпитања и образовања код нас постоји низ специфичних процеса транзиције као што су полазак у јаслице, прелазак из јаслица у вртићке групе, из вртића у школу, из нижих разреда основне школе у више, из једног вртића или школе у други, из основне у средњу школу, из средње школе на факултет. Сваки процес је изазован како за децу тако и за одрасле.

У наведеним процесима, транзиција деце која имају потребу за додатном подршком је у нашем систему, могло би се рећи, боље уређена и дефинисанија од транзиције остале типичне деце. Школе и вртићи већу пажњу посвећују управо овим транзиционим процесима због осетљивости потреба детета и породице. Систематичним праћењем дететовог специфичног напретка кроз индивидуализован начин рада, системи васпитања и образовања имају бољи увид у потребе и могућности конкретног детета. То не значи да остала деца са својим индивидуалним способностима, знањима и искуствима која се документују у дететовом портфолиу не завређују посебну пажњу. Ослањајући се на претходно споменуте теорије и регулативе лако је закључити да је сваком детету неопходно пружити адекватну подршку током транзиционог периода.

Поједини аутори (Златаровић и Михајловић према Крстић, 2020) дефинишу добру транзициону праксу као акције, мере и поступке које предшколске и школске установе организују у сарадњи са породицом. Они наводе разлику између општег, оријентационог програма активности и индивидуализованог транзиционог плана. Први се односи на план подршке деци и родитељима при преласку из припремног предшколског програма у први разред основне школе и може бити саставни део програма рада установе. Овакав програм садржи одређене активности које омогућавају родитељима и деци да се информишу о томе како школа функционише, као и о одређеним захтевима, обавезама и правима које имају као будући чланови школске заједнице. За разлику од општег, индивидуални транзициони план усмерен је на пружање подршке конкретном детету и његовој породици. С обзиром да се план односи на индивидуализовану подршку детету током прелаза на следећи ниво образовне лествице, потребан је дужи временски период како би се реализовали разни видови подршке који подразумевају подстицај развоју комуникације, упознавања са другом децом која ће похађати школу, или је већ похађају, информисања деце о начинима функционисања школе, неговања дружења са вршњацима и изван школског окружења, развијању тимског рада.

У моделу Б програма који је претходио важећем програму Основе програма предшколског васпитања и образовања, транзиција је подразумевала непосредни

период преласка детета са једног нивоа образовања на други. Развој и напредовање детета се пратило на нивоу више различитих аспеката развоја где се у оквиру сваке области, кроз различите предложене садржаје и активности стремило унапред дефинисаним циљевима. Припремни предшколски програм је сагледаван као одвојени део целокупног програма васпитања и образовања, а породица, предшколска установа и локална заједница перципирани као одвојени системи. Сарадња је одувек била остваривана, док су партнерски односи неговани повремено (Опште основе предшколског програма, 2006).

Посвећени практичари у концепцији програма "Године узлета" настоје да обезбеде континуитет између предшколског и основношколског образовања, користећи разне стратегије како би деци омогућили да боље разумеју процес кроз који пролазе. Праве се добре подржавајуће везе између вртића и школа при чему прилагођавају своје приступе реалном контексту, потребама и интересовањима детета. Са све већим разумевањем новог програма ПВО-а, у пракси вртића видљивије је све веће коришћење ресурса локалне заједнице као места за учење и развијање тема пројеката. Поједини аутори истичу присуство васпитача, учитеља и родитеља у мрежи односа на којима се темељи пружање подршке. Наглашавају неопходност омогућавања активног учешћа деце у стицању искуства и проналажењу одговора на разна питања о школи и школском окружењу управо у непознатом социјалном и физичком окружењу школа, али у друштву њима драгих, познатих и важних особа, васпитача, родитеља или вршњака, њихове сигурне базе (Ковачевић, Ђурић и Тица, 2018).

Пружајући подршку дететовој социјалној, персоналној и делатној добробити кроз различите активности, оно се лакше прилагођава на школску средину чиме се обезбеђује континуитет и квалитет васпитања и образовања. У нашој пракси владајуће мишљење је да је за квалитетан и лак прелаз из вртића у школу најважнији холистички приступ развијању свих способности детета. Често се наглашава да су социо-емоционалне способности детета кључне у овом осетљивом периоду али је развој ране писмености као начин прилагођавања школском програму још увек снажан доминантан став и захтев родитеља током периода боравка деце пред полазак у школу и периода транзиције.

Пракса показује вишегодишња залагања практичара вртића како би се родитељима представио нови предшколски програм са свим квалитетима за целокупан развој детета. Питајући се у складу са родитељским захтевима, да ли нам је потребнија припрема деце на предшколском програму у смислу јачања способности, знања и вештина или је неопходније остварити квалитетно транзиционо искуство, наишли смо на коментар који је суштински важан за проблем којим се бавимо. “Ослушкивањем детета и његових потреба и интереса оснажује се веза између свих актера тога процеса – васпитача, учитеља, родитеља и деце – и могуће је усмерити се на целокупни развој детета. Претерано наглашавање академских вештина пре и након поласка у школу, односно одређени „дрил“ учења писања, читања, математичке обуке, радних листова и слично је непотребно. Деца поседују природни интерес за учењем и истраживањем те се, пратећи дете, врло складно може приступити новим садржајима при чему игра, треба заузети средишњи део наставног процеса” (Сомолањи Токић и Кретић Мајер, 2015:110). Може се рећи да су оснаживање и сагледавање детета као јединственог и целовитог бића, интегрисано учење и грађење веза деце и одраслих, начини којима се обезбеђују одговори на све потребе деце у транзиционом процесу и целокупном развоју детета.

Током вебинара "Интегрисано учење и припрема за школу у концепцији Основа програма ПВО Године узлета" професорице Крњаја и Павловић Бренеселовић са Катедре за предшколску педагогију Филозофског факултета у Београду, износе велики број разлога за квалитетно, инспиришуће структурирање физичке средине вртића и коришћење ресурса локалне заједнице у којима се уз развијање и грађење односа доприноси интегрисаном учењу које је прожимајуће за целокупан развој детета од самог поласка у вртић, а не само у години пред полазак у школу.

Национална асоцијација родитеља и наставника Србије (2022а) наводи да је за успешно овладавање потребама и изазовима у периоду преласка из вртића у школу веома важно да:

- дете има позитивну слику о себи (да се осећа прихваћено, компетентно, сигурно, вољено, уважено, вредно, добро);

- зна да се заузме за себе (води рачуна о себи и својим потребама, не угрожавајући и поштујући потребе других);
- одговорно доноси одлуке;
- конструктивно решава сукобе (без победника и пораженог);
- поноси се успехом и подноси неуспех (примерено изражава емоције);
- помаже и дели са пријатељима (емпатија, сарадња)

Закључујемо да би наша транзициона пракса требала да се темељи управо на чињеници да концепција нових Основа програма ПВО-а не препознаје изолованост припремног предшколског програма од целокупног програма предшколског васпитања и образовања. Мишљење да се деца за школу припремају од рођења, а не само у години пред полазак у школу, доводи нас до запитаности на који начин уз партнерске односе васпитача, учитеља и родитеља, пружајући подршку добробити детета, транзициону праксу учинити квалитетнијом.

2.5. Партнерство вртића, школе и породице као темељ успешне транзиције

Пракса указује на недостатак континуитета и повезаности бриге и делања. Неоспорно је да постоји велика потреба за подизањем свести о важности транзиционог периода, грађењем партнерства међу судионицима у процесу преласка и мењањем устаљене праксе. После промене погледа на целокупан транзициони процес, очекујемо да ће се мењати и конкретна пракса.

Остваривање континуитета је посебно важно за целокупан процес. Да би се остварио континуитет између вртића и школе, неопходно је грађење партнерства између породице, предшколске установе и основне школе и то много пре периода непосредног преласка. Потребно је да мишљења и ставови буду усклађени и усмерени ка истом циљу, а сарадња између васпитача, учитеља и родитеља буде обострана и двосмерна у континуитету дужи временски период. Неусаглашавањем међусобних очекивања и деловања, процес транзиције је отежан како за дете, тако и за све који у том процесу имају одређене улоге.

Разлике у очекивањима у оквиру породичног и институционалног контекста могу довести до појаве дисконтинуитета у утицајима током транзиције. Ово потврђују и истраживања (Цолић, 2012; Клеменовић, 2014) која су била усмерена на испитивање очекивања и интерпретацију појма „спремност за школу“ из угла родитеља и професионалаца. Показало се да родитељи више издвајају академске вештине и знања, док професионалци (васпитачи и учитељи) акценат стављају на опште способности, социо-емоционалну стабилност и развијену моторику, која условљава развој ране писмености. На основу наведеног истраживања закључујемо да се једино заједничким партнерским промишљањима, деловањем и приступом могуће тежити дугорочним циљевима.

Дугогодишња искуства практичара показују да вртићи и школе у непосредном окружењу у оквиру локалне заједнице недовољно квалитетно сарађују са циљем оснаживања и ојачавања вештина бриге практичара како би спроводили процес транзиције са мање нелагоде за децу и све одрасле у том процесу. Препреке и неусаглашености постоје из разлога што се не уважавају перспективе свих судионика, што још увек није развијена свест о томе да је процес квалитетног преласка важан за све, није дефинисан процес, време и начини спровођења, документовање. Надаље, често се важност добро осмишљених, планираних и реализованих партнерских активности родитеља, вртића и школе током транзиције подразумева у теорији, али не спроводи у пракси.

Активности у оквиру транзиције до сада су се углавном сводиле на личне иницијативе васпитача или учитеља и најчешће биле одговорност појединаца. У групама деце пред полазак у школу транзиционе активности су се одувек одвијале али нису никад биле обавезујуће што је практичарима давало простор да самоиницијативно и према сопственим нахођењима планирају и реализују процес транзиције. У досадашњој пракси систематичну подршку имала су само деца са додатном подршком где је донекле регулисано како се и на који начин спроводи транзиција.

Намеће се питање како изградити заједничка начела и пронаћи најбоље методе које ће обезбедити континуитет. Сви се слажемо да предшколски и основношколски програми требају да буду јаче и боље повезани.

Како би транзиција од вртића до школе била успешна за сву децу и одрасле неопходно је да васпитачи, учитељи, стручна служба и родитељи заједно планирају кораке на путу између вртића и школе. "Као заједничко полазиште могла би да нам послуже савремена научна сазнања о развоју детета као слободне, стваралачке, аутономне личности, који је могућ у условима када постоје разноврсни облици партнерских односа између одраслих и деце и деце међу собом." (Цолић, Нишевић, 2011:455). Управо из разлога превазилажења неусаглашености, све више се тежи креирању партнерског односа на релацији вртић-породица-школа. Овај однос треба да се манифестује кроз равноправност у контексту права и обавеза, сагледавања компетентности деце и одраслих и уважавање способности, знања, интересовања и потреба у партнерском односу свих учесника. Један од почетних корака подразумева заједничко едуковање о важности овог осетљивог периода и израђивање јасних стратешких планова за делање васпитача, учитеља, чланова породице и локалне заједнице у активностима везаним за процес транзиције.

Као резултат улагања напора и партнерских односа родитеља и практичара током последње две године на нашим просторима, Национална асоцијација родитеља и наставника Србије (НАРНС, 2020б) значајно доприноси да транзиција у процесу образовања код нас добије потпуно ново значење. Ова асоцијација озбиљно ради на истраживању и налажењу најбољих механизма за имплементацију процеса транзиције, односно, тражи најбоље начине за успешан прелазак деце из предшколског у школски систем образовања. У оквиру асоцијације, локални градски клубови, и даље спроводе кампању јавног заговарања увођења системски донетог протокола процеса транзиције из породице у предшколске установе и из вртића у основне школе. У оквиру поменутог истраживања, асоцијација је вршила тестирање различитих модела транзиције прилагођеним локалном контексту у 10 градова и предлагала иновативна решења за успешну сарадњу родитеља и запослених у вртићима и школама, а све са циљем пружања подршке добробити детета у транзицији.

2.6. Перспектива детета и јачање улоге породице у процесу транзиције

Ауторка Павловић Бренеселовић (2012) наглашава да деца могу да напредују само ако се пре тога осећају сигурно, имају чврсте везе са одраслима у које имају поверење и са којима граде односе у континуитету који је предвидив и даје сигурност. Ауторка нас наводи на размишљање о осећању поверења које ствара базу за квалитет односа и партиципативне активности.

Како би се позитивне промене у сарадњи и самом процесу преласка заиста и догодиле, веома је важно да сви учесници у процесу разумеју процес транзиције уважавајући различите перспективе. Ауторке Сомолањи Токић и Кретић Мајер (2015) истражујући дечије виђење вртића и основне школе прије и након поласка у школу наглашавају потребу уважавања дететове перспективе и искуства током процеса транзиције. Интервјуишући децу старости од 6 до 7 година прије поласка у школу и три месеца након поласка у школу, дошле су до резултата који говоре да су деца током процеса транзиције веома свесна промена које се догађају у њима и око њих те да их проживљавају уз веома снажне емоције.

Надаље, истраживања Цолић и Нишевић (2011) исто показују да је неизоставно проучавати перспективу детета, дечији доживљај преласка из вртића у школу. Ауторке сматрају да је овај аспект веома важан за ток и успешност преласка, али и даљег целокупног школовања детета. Циљ поменутог истраживања је био да се утврди како деца у години пред полазак у школу доживљавају ову промену, шта очекују од ње, као и колико су њихова очекивања реална, што би на посредан начин могло бити показатељ њихове припремљености за прелазак, као и основа за прилагођавање програму (Цолић, Нишевић, 2011:452). Проценат дечијих одговора од 50% односио се на учење у школи, 25% на дружење, 23% на специфичне школске садржаје (учитељице, часове, смене, школски прибор и задатке који их очекују). Мањи проценат очекивања се односио на то да "буду добри", да им "буде лепо".

У оквиру развијања пројектне теме са децом предшколског узраста "Наши кораци према школи" ауторке Ковачевић, Ђурић и Тица (2018) истичу важност партиципације деце кроз активно учешће у процесу транзиције. Приказују пример где

деца и одрасли пружају подржавајуће услове за јачање мреже односа међу свим актерима из непосредног окружења локалне заједнице. Ауторке наводећи пример из праксе, износе спектар активности уз помоћ којих се трага за одговорима на аутентична дечија питања о школи и школском окружењу (како се чује школско звоно, да ли учитељица носи штикле, има ли у учионици сат, које су боје зидови у школи, има ли мишева у школској кухињи). Деца и одрасли у наведеном транзиционом процесу добијају различите улоге, преиспитују их, мењају и успостављају нове.

У процесу великих промена односи се, као и улоге, навике и обавезе у породици мењају па се породица мења и према детету, вртићком или школском окружењу. У овом осетљивом периоду долази до изражаја улога родитеља која за професионалце из оба сектора има непроцењиви значај. Перцепција родитеља о својој улози у односу на вртић или школу утиче на однос према детету и на однос родитељ–васпитач-учитељ.

Истраживање ауторке Крстић (2020) показује да у процесу транзиције себе као ефикасније процењују они родитељи који су већ прошли кроз овај процес са старијом децом. Истраживања надаље наводе да су мајке свесније своје одговорности у погледу различитих задатака те да значај транзиционих активности у већој мери наглашавају родитељи нижег образованог нивоа. С друге стране, иако је већина родитеља мишљења да ће се деца успешније адаптирати на школско окружење уколико транзициона пракса подразумева укључивање родитеља, код родитеља се као пожељније процењују оне активности које су базиране на информисању, за разлику од активности које подразумевају њихово интензивније ангажовање.

Истраживање литературе показује да је за јачање улога родитеља током транзиције неопходно градити и јачати родитељске компетенције у виду различитих знања и умења. Један од добрих примера програма подршке за родитеље који се брину о исходима транзиције и адаптације детета на школу јесте програм "Обука за родитеље" (енг. Parent Management Training), који се састоји од деветнаест или више недељних индивидуалних или групних сесија, где родитељи уче и развијају стратегије за позитивну интеракцију са својим дететом. Наведени програм је резултирао побољшањем односа родитељ–дете, јачањем родитељских компетенција и смањењем стреса. Слично наведеном, "Програм за позитивно родитељство" (енг. The Triple P –

Positive Parenting Program) има за циљ развој родитељских вештина и јачање самопоуздања, односно припреме за суочавање са изазовима које носи родитељство у овом периоду (Public Health England према Зуковић и Милошевић, 2019).

По угледу на бројне програме подршке родитељима и породици који су реализовани у свету (посебно на територији САД), и код нас се све више интензивира креирање и спровођење програма који су усмерени на рад са породицама. Циљ спровођења програма јесте оснаживање породичног система, едукација и саветовање, јачање сензитивности и свеукупних родитељских компетенција, што води ка развоју адекватне бриге о детету и њиховом ефикаснијем ангажовању у периоду транзиције детета у школу (Крстић, К. и Зуковић, С., 2017).

3. МЕТОДОЛОШКИ ОКВИР РАДА

3.1. Проблем и циљ истраживања

Проблем истраживања могуће је изразити у облику истраживачког питања:

Какви су ставови и мишљења васпитача, учитеља и родитеља о процесу транзиције деце из вртића у школу?

На основу овако дефинисаног проблема, истраживање има за основни циљ да испита ставове и мишљења васпитача, учитеља и родитеља о важности, начинима и потешкоћама процеса транзиције деце из вртића у школу.

Задаци истраживања су да се установи:

1. Да ли су васпитачи, учитељи и родитељи упознати са значајем процеса транзиције?
2. Да ли се у вртићима и школама континуирано спроводе активности које олакшавају процес транзиције?
3. Да ли васпитачи, учитељи, родитељи учествују у заједничком планирању процеса транзиције?
4. Да ли су мишљења и ставови васпитача, учитеља и родитеља о процесу транзиције усклађени и у којој мери?

5. Које су потешкоће на које наилазе васпитачи, учитељи и родитељи у процесу транзиције?

3.2. Хипотезе истраживања

Општа хипотеза:

Претпоставља се да су мишљења и ставови васпитача, учитеља и родитеља о процесу транзиције различити што може да доведе до потешкоћа у процесу преласка деце из вртића у школу.

Посебне хипотезе:

X1: Васпитачи, учитељи и родитељи су упознати са значајем процеса транзиције.

X2: Активности које олакшавају процес транзиције се не спроводе континуирано.

X3: Васпитачи, учитељи, родитељи не учествују у заједничком планирању процеса транзиције.

X4: Мишљења и ставови васпитача, учитеља и родитеља о процесу транзиције нису усклађени у довољној мери.

X5: Постоје различите потешкоће у спровођењу процеса транзиције.

3.3. Методе и технике истраживања

Дескриптивном методом и истраживачким техникама анонимног анкетирања испитано је мишљење васпитача, учитеља и родитеља о току процеса транзиције деце из вртића у школу. За потребе истраживања конструисани су инструменти- анкете у којима су у већини преовладала питања затвореног типа са понуђеним одговорима. Мањи део питања био је отвореног типа па су одговори на ова питања били подвргнути дескриптивној статистичкој анализи.

3.4. Инструменти истраживања

За потребе истраживања у дигиталном формату конструисан је позив за учешће у истраживању (Прилог 1.), листа за попуњавање општих података о испитаницима

(Прилог 2.) и анкетни листови за испитивање ставова и мишљења васпитача, учитеља и родитеља о процесу транзиције деце из вртића у школу (Прилог 3.).

Анкетни листови су садржавали питања са понуђеним одговорима и питања отвореног типа. Направљени су у дигиталној форми и подељени испитаницима путем линка.

3.5. Узорак истраживања

Испитивањем је обухваћено 30 запослених васпитача из Новог Сада који раде у групама деце пред полазак у школу или у мешовитим групама које имају децу пред полазак у школу (9 вртића из IV педагошке јединице Предшколске установе "Радосно детињство"- вртићи "Чика Јова", "Змај" и "Плави чуперак" из Сремске Каменице, вртићи "Изворчић" и "Чаробњак" из Лединаца, вртићи "Цврчак" и "Чигра" из Петроварадина, вртић "Зека" из Буковца и вртић "Коцкица" из Сремских Карловаца), 162 родитеља чија деца похађају групе деце пред полазак у школу и 30 запослених учитеља из 6 новосадских основних школа које су територијално најближе поменути вртићима (ОШ "Јован Јовановић Змај" из Сремске Каменице и Лединаца, ОШ "Јован Дучић" из Петроварадина, ОШ "22.август" из Буковца и ОШ "23.октобар" из Сремских Карловаца).

Табела 1: Узорак истраживања

МЕСТО РАДА И ЖИВЉЕЊА ИСПИТАНИКА	ИСПИТАНИЦИ						
	Васпитачи		Учитељи		Родитељи		Укупно
	Број	%	Број	%	Број	%	Број
Сремска Каменица	8	26,7	15	50	48	29,7	71
Лединци	2	6,7	5	16,7	6	3,7	13
Петроварадин	10	33,3	3	10	64	39,5	77
Буковац	4	13,3	1	3,3	14	8,6	19
Сремски Карловци	6	20	6	20	30	18,5	42
УКУПНО	30	100	30	100	162	100	222

3.6. Организација и ток истраживања

Истраживање је спроведено током децембра 2022. На самом почетку истраживања израђене су онлине анкете које су дистрибуиране дигитално, путем електронске поште и вибер група. Попуњавање онлине форме анкете је подразумевало учешће испитаника у трајању од 5 до 7 минута при чему им је унапред наглашено да је учешће у анкетирању добровољно и анонимно и са циљем истраживања за потребе мастер рада.

3.7. Обрада података

Добијени подаци су груписани и анализирани. Резултати су процентуално изражени или графички представљени. Графикони приказују резултате анкетирања васпитача, учитеља и родитеља.

4. РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА И ДИСКУСИЈА

4.1. Општи подаци о испитаницима

Табела 2: Године живота испитаника

ГОДИНЕ ЖИВОТА	ИСПИТАНИЦИ						
	Васпитачи		Учитељи		Родитељи		Укупно
	Број	%	Број	%	Број	%	Број
Мање од 20	0	0	0	0	0	0	0
20-30	0	0	3	10	11	6,8	14
30-40	3	10	7	23,3	112	69,1	122
40-50	16	53,3	8	26,7	39	24,1	63
50-60	9	30	11	36,7	0	0	20
Више од 60	2	6,7	1	3,3	-	-	3
УКУПНО	30	100	30	100	162	100	222

Табела 3: Пол испитаника

ПОЛ ИСПИТАНИКА	ИСПИТАНИЦИ						
	Васпитачи		Учитељи		Родитељи		Укупно
	Број	%	Број	%	Број	%	Број
Женски	30	100	29	96,7	154	95,1	213
Мушки	0	0	1	3,3	8	4,9	9
УКУПНО	30	100	30	100	162	100	222

Табела 4: Образовни ниво испитаника

ОБАЗОВНИ НИВО ИСПИТАНИКА	ИСПИТАНИЦИ						
	Васпитачи		Учитељи		Родитељи		Укупно
	Број	%	Број	%	Број	%	Број
Основна школа	-	-	-	-	2	1,2	2
Средња школа	-	-	-	-	68	42	68
Виша школа	5	16,7	2	6,7	21	13	28
Основне струковне студије	16	53,3	-	-	71	43,8	124
Основне академске студије	2	6,7	11	36,7			
Специјалистичке студије	7	23,3	-	-			
Мастер студије	0	0	17	56,7			
УКУПНО	30	100	30	100	162	100	222

Табела 5: Године радног искуства

ГОДИНЕ РАДНОГ ИСКУСТВА	ИСПИТАНИЦИ						
	Васпитачи		Учитељи		Родитељи		Укупно
	Број	%	Број	%	Број	%	Број
До 5	0	0	3	10	-	-	3
5-10	1	3,3	5	16,7	-	-	6
10-20	11	36,7	6	20	-	-	17
20-30	13	43,3	9	30	-	-	22
30-40	5	16,7	7	23,3	-	-	12

Преко 40	0	0	0	0	-	-	0
УКУПНО	30	100	30	100	-	-	60

Табела 6: Подаци о деци и породици

Подаци о деци и породици		
Понуђени одговори за родитеље	Број	%
Дете живи у породици		
Са оба родитеља	146	90,1
Са једним родитељем	16	9,9
Број деце у породици		
Једно	23	14,2
Двоје	84	51,9
Троје и више	55	34
Искуство проласка кроз транзициони период		
Да, са старијим дететом	67	41,4
Не, први пут пролазим кроз ово искуство	95	58,6

4.2. Резултати истраживања и дискусија

Резултате истраживања поткрепљујемо анализом одговора којима се потврђују или оповргавају постављена хипотеза и подхипотезе.

Резултати истраживања НИСУ ПОТВРДИЛИ хипотезу да су мишљења и ставови васпитача, учитеља и родитеља о процесу транзиције различити и ПОТВРЂУЈУ да се у васпитно-образовној пракси недовољно квалитетно спроводе активности које олакшавају процес транзиције деце из вртића у школу.

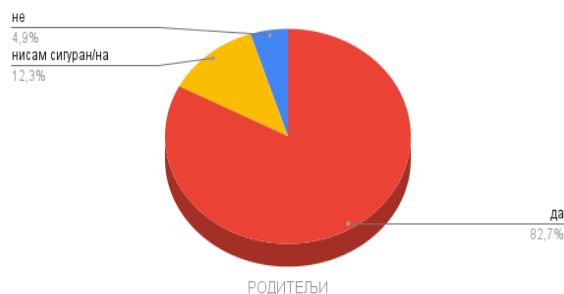
Подхипотеза X1- Васпитачи, учитељи и родитељи су упознати са значајем процеса транзиције.

Подхипотеза X1 *Васпитачи, учитељи и родитељи су упознати са значајем процеса транзиције* је ПОТВРЂЕНА анализом одговора добијених на питања која су била усмерена на испитивање наведеног.

Наведену подхипотезу 1 испитали смо тражењем мишљења од стране васпитача, учитеља и родитеља. Анализа одговора је потврдила постављену подхипотезу. Анализирали смо одговоре на питања у вези са: повезаношћу успешног преласка детета из вртића у школу и темеља за даљи развој и напредовање, писањем плана за процес транзиције детета у нову физичку и социјалну средину, мишљењем о способностима детета које се виде као најважније за успешан прелазак из вртића у школу, домену развоја којем је потребно посветити посебну пажњу приликом преласка детета из вртића у школу, мишљењем о теоријској основи на којој се темељи потреба пружања подршке транзицији деце, попуњавањем упитника од стране родитеља на првом родитељском састанку а тичу се вештина и навика детета, мишљењем о добијању на увид дететовог портфолиа при поласку у први разред, учешћем у заједничким обукама, семинарима, стручним скуповима или фокус групама са циљем унапређења компетенција у процесу преласка деце из вртића у школу, мишљењем о заинтересованости за унапређење сопствених родитељских компетенција кроз различите радионице, обуке или програме.

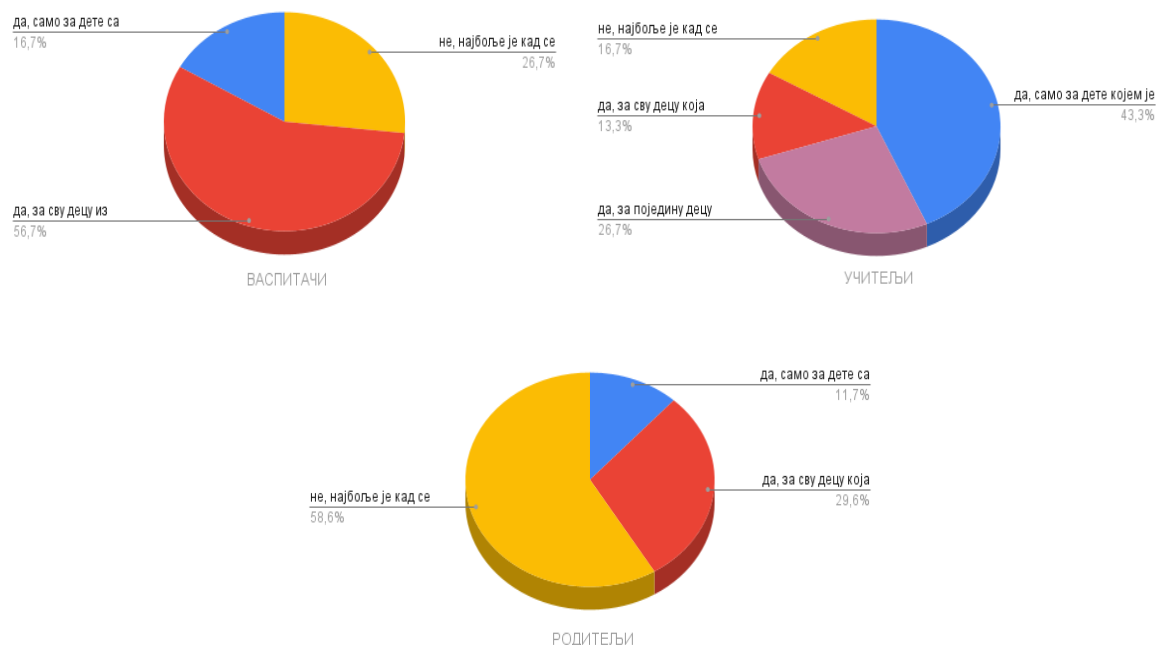
Графикони 1: Сматрате ли да је успешан процес преласка детета из вртића у школу темељ за даљи развој и напредовање?

Истраживање показује да већина васпитача, учитеља и родитеља сматра да успешан процес преласка детета из вртића у школу јесте темељ за даљи развој и напредовање. Мањи број испитаних наводи да нису сигурни у тврдњу. Најмањи број испитаника се изјашњава да период преласка није од важности за даље напредовање (учитељи у већем броју исказују ово мишљење од васпитача).

Графикони 2: Сматрате ли да је потребно писати план за процес транзиције детета у нову физичку и социјалну средину?

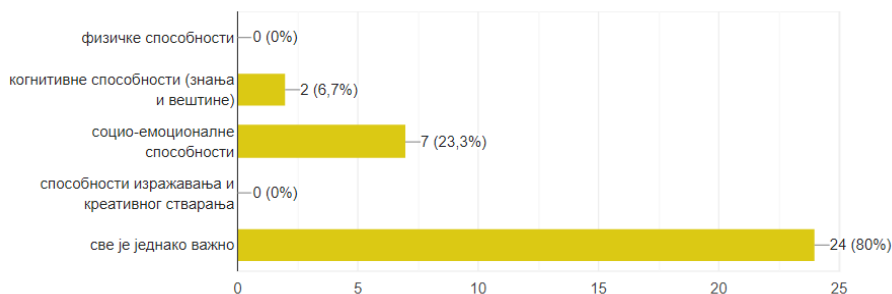

Испитани васпитачи, учитељи и родитељи имају различито мишљење о потреби писања плана за процес транзиције детета у нову физичку и социјалну средину. Васпитачи у великом проценту сматрају да је план неопходно писати за сву децу, учитељи да је то потребно само за дете којем је неопходна додатна подршка,

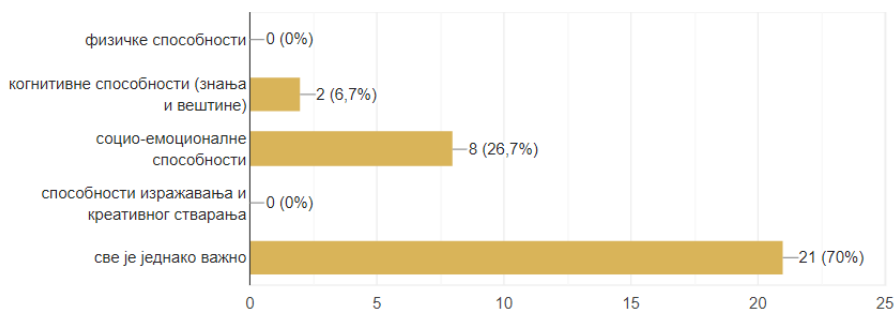
док се родитељи у највећем проценту изјашњавају да је непотребно писати план. Родитељи сматрају да је најбоље да се овај процес дешава спонтано.

Графикони 3: Које су способности детета најважније за успешан прелазак из вртића у школу?

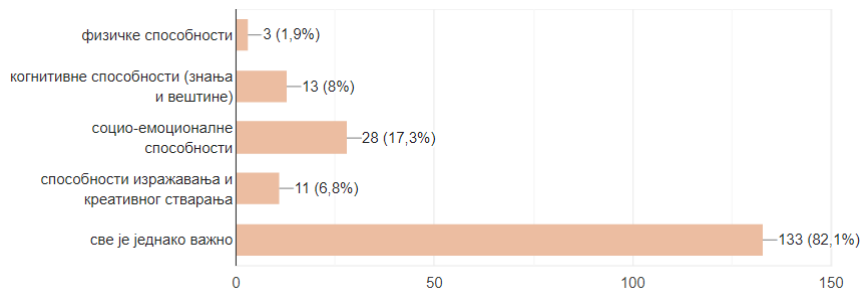
Васпитачи:

Учитељи:

Родитељи:

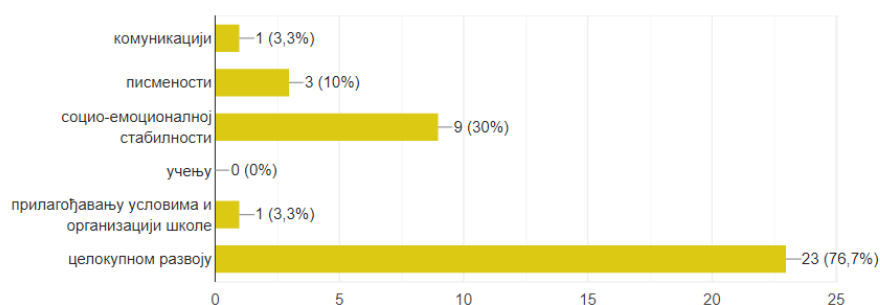

Испитани васпитачи, учитељи и родитељи износе исто мишљење о важности појединих способности детета за успешан прелазак из вртића у школу. Све три групе испитаника у великом проценту се изјашњавају да су све способности једнако важне.

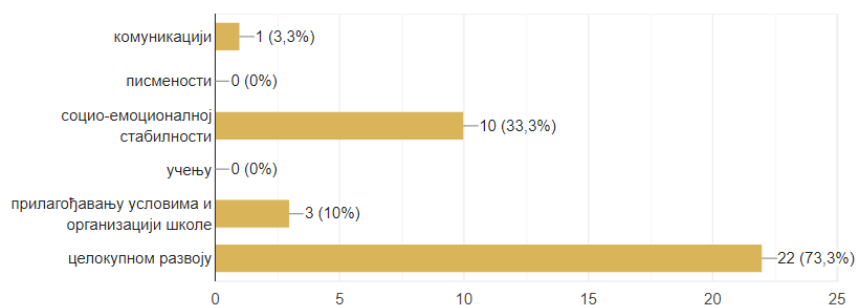
У мањем проценту се наводе социо-емоционалне способности, а у најмањем когнитивне способности. Родитељи у малом проценту наводе и способности изражавања, креативног стварања и физичке способности.

Графикони 4: Којем домену развоја је потребно посветити посебну пажњу приликом преласка детета из вртића у школу?

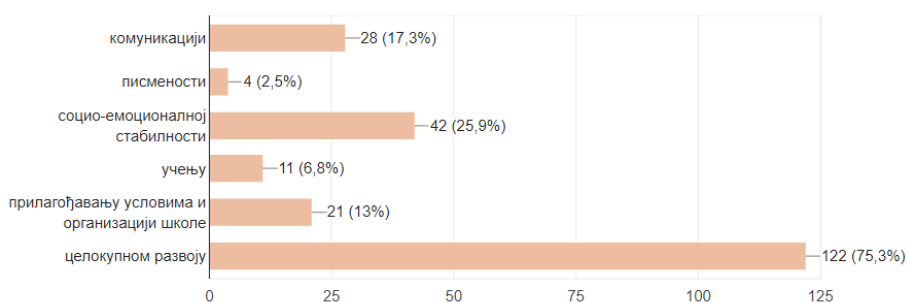
Васпитачи:

Учитељи:

Родитељи:

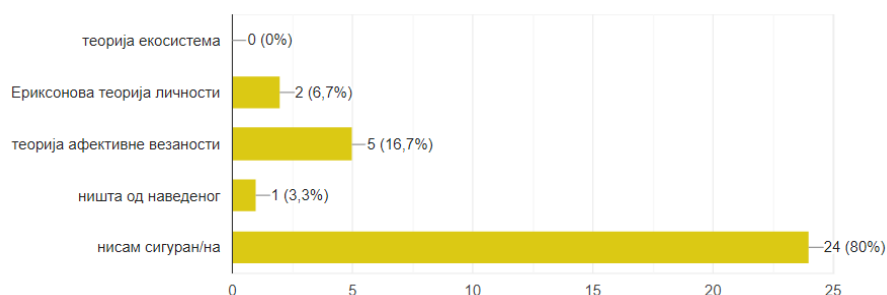

Испитани васпитачи, учитељи и родитељи износе исто мишљење о домену развоја којем је потребно посветити посебну пажњу приликом преласка детета из

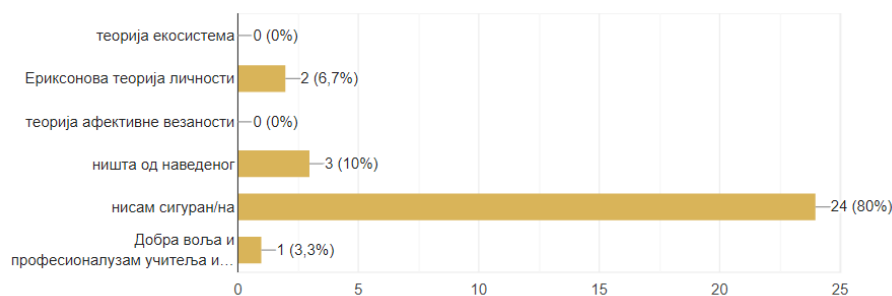
вртића у школу. Све три групе испитаника у великом проценту изјашњавају да је у процесу преласка потребно посветити пажњу целокупном развоју. Затим у већем проценту наводе социо-емоционалну стабилност па комуникацију. Учитељи и родитељи у прилично једнаком, а незанемарујућем проценту, наводе прилагођавање условима и организацији школе. Васпитачи у сличном проценту наводе домен писмености, док учитељи не наводе писменост као важан домен, а родитељи га наводе у готово занемарујућем проценту.

Графикони 5: Која би по Вашем мишљењу требала да буде теоријска основа на којима се темељи потреба пружања подршке транзицији деце?

Васпитачи:

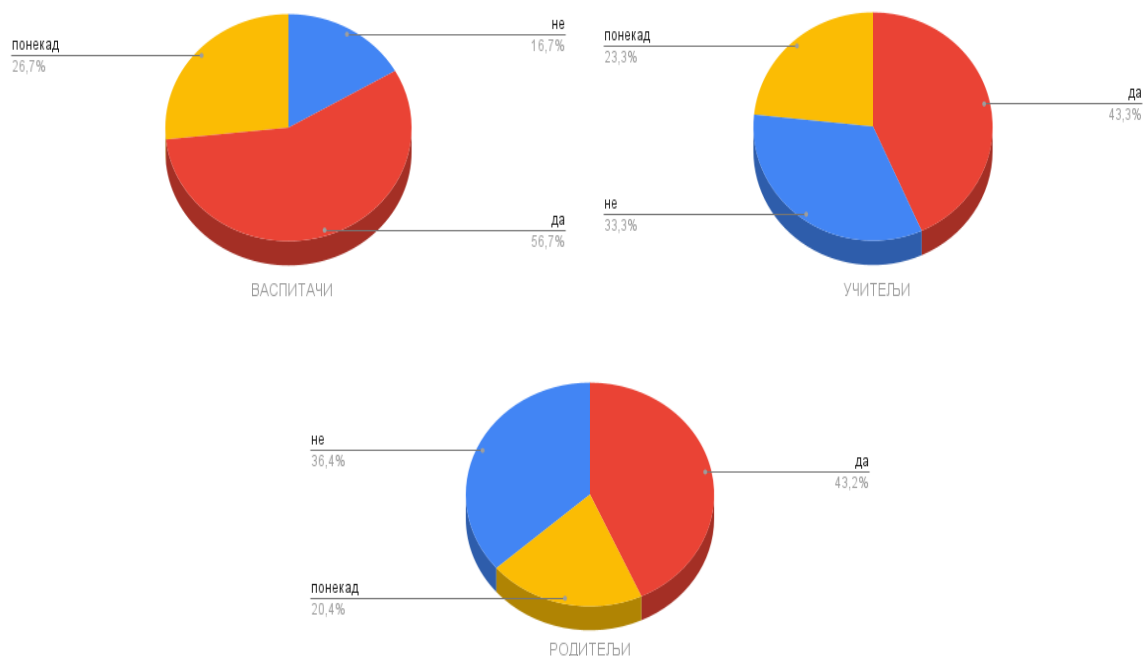
Учитељи:

Испитани васпитачи и учитељи у великом проценту нису сигурни која би требала да буде теоријска основа на којој се темељи потреба пружања подршке транзицији деце. Васпитачи надаље наводе теорију афективне везаности. Васпитачи и учитељи у истом малом проценту наводе Ериксонску теорију личности. Један од испитаних учитеља допуњава одабир одговора са добром вољом и

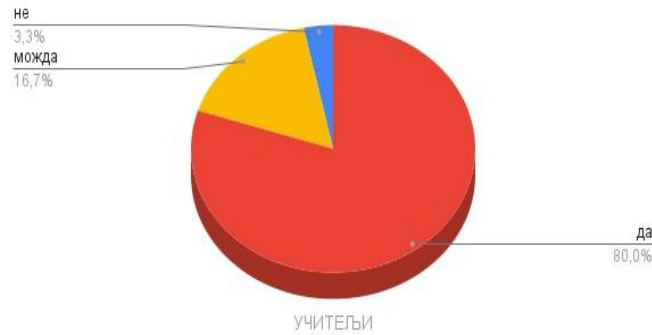
професионализмом учитеља и васпитача као теоријском основом на којој се темељи успешна транзиција. Теорију екосистема не наводи нико од испитаних.

Графикони 6: Да ли родитељи на првом родитељском састанку попуњавају упитник о вештинама и навикама њиховог детета?

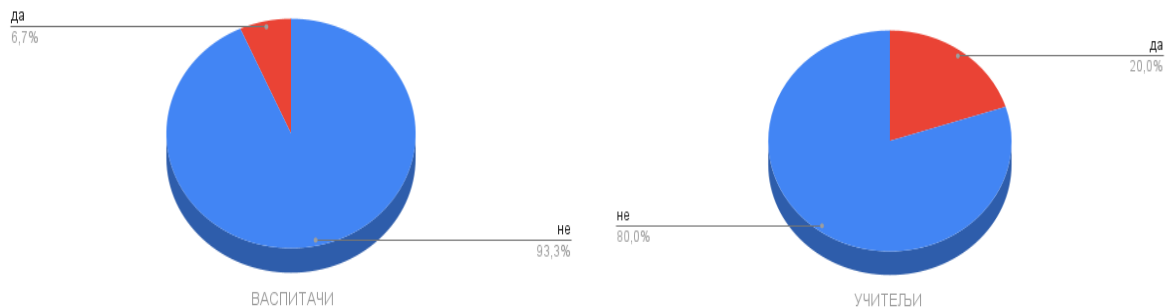
Све испитане групе исказују у сличном проценту одговоре на питање о навици попуњавања упитника на првом родитељском састанку, а тичу се вештина и навика детета. У већем проценту испитаници се изјашњавају да на првом родитељском састанку нуде или попуњавају упитник о вештинама и навикама детета. $\frac{1}{4}$ испитаника изјашњава се да то чини понекад. Мањи проценат васпитача наводи да не даје родитељима упитнике о вештинама и навикама деце, док $\frac{1}{3}$ учитеља и родитеља износи да не дају или не попуњавају упитнике.

Графикон 7: Да ли би вам значило да добијете на увид дететов портфолио при дететовом поласку у први разред?

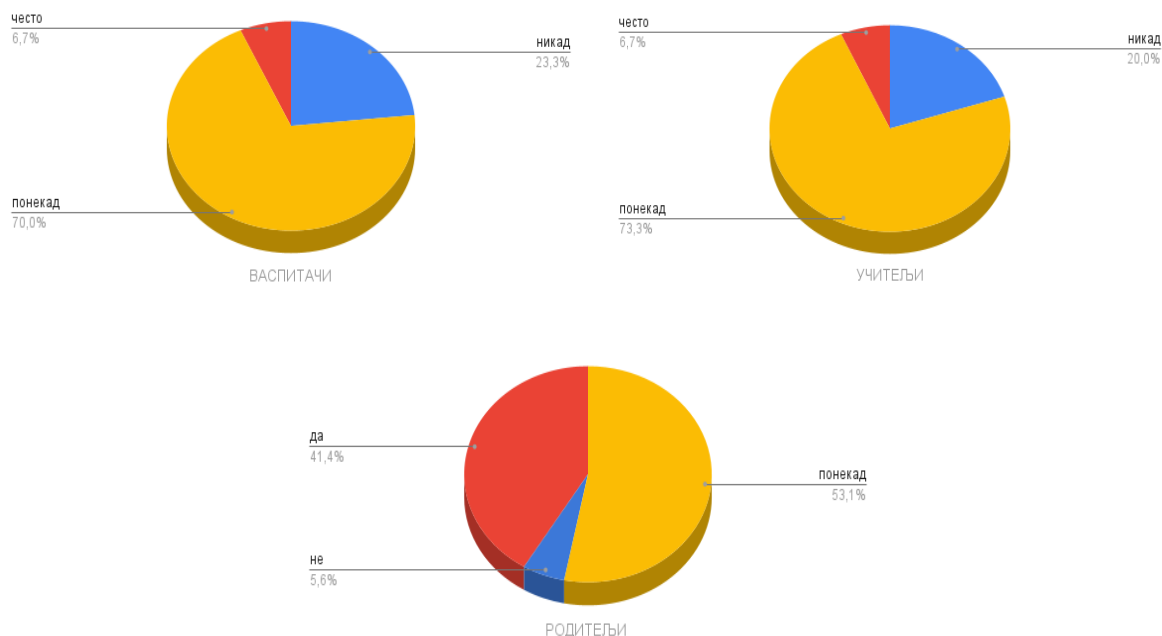
Учитељи се у великом проценту изјашњавају да би им значило да добију на увид дететов портфолио при његовом поласку у први разред. У малом проценту наводе да би им то можда значило. Веома мали проценат сматра да им дечији портфолио није потребан.

Графикони 8: Да ли сте у протеклих годину дана учествовали заједно са учитељима/васпитачима на заједничкој обуци, семинару, стручном скупу или фокус групи са циљем унапређења компетенција у процесу преласка деце из вртића у школу?

Испитани васпитачи и учитељи у великом проценту износе да у протеклих годину дана нису учествовали заједно са учитељима на заједничкој обуци, семинару, стручном скупу или фокус групи са циљем унапређења компетенција у процесу преласка деце из вртића у школу. Мањи број испитаних наводи супротно мишљење.

Графикони 9: Родитељи су заинтересовани за унапређење сопствених родитељских компетенција кроз различите радионице, обуке, програме

Обрада резултата показује нам да васпитачи, учитељи и родитељи имају исти став да су родитељи понекад заинтересовани за унапређење сопствених родитељских компетенција кроз различите радионице, обуке, програме. Васпитачи и учитељи у малом проценту наводе да родитељи то чине често, а $\frac{1}{4}$ да то уопште не чине. Родитељи у драстично већем проценту износе да су они као родитељи заинтересовани за унапређење сопствених родитељских компетенција кроз различите радионице, обуке, програме.

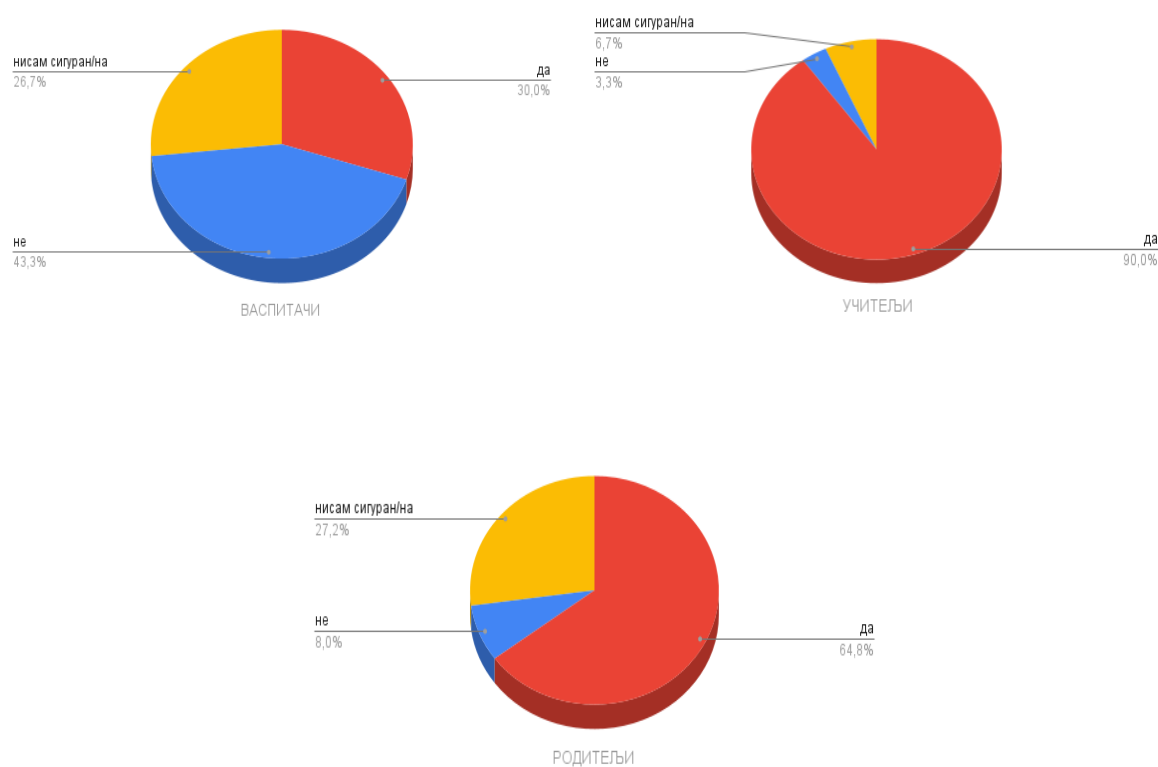
Подхипотеза Х2- Активности које олакшавају процес транзиције се не спроводе континуирано.

Подхипотеза Х2 *Активности које олакшавају процес транзиције се не спроводе континуирано* је ПОТВРЂЕНА анализом одговора добијених на питања која су била усмерена на испитивање наведеног.

Наведену подхипотезу 2 испитали смо тражењем мишљења од стране васпитача, учитеља и родитеља. Анализа одговора је потврдила постављену подхипотезу. Анализирали смо одговоре на питања у вези са континуитетом: спровођења транзиционих активности током целе године пред полазак у школу и у току првог разреда основне школе, успостављања контакта са школом са циљем развијања

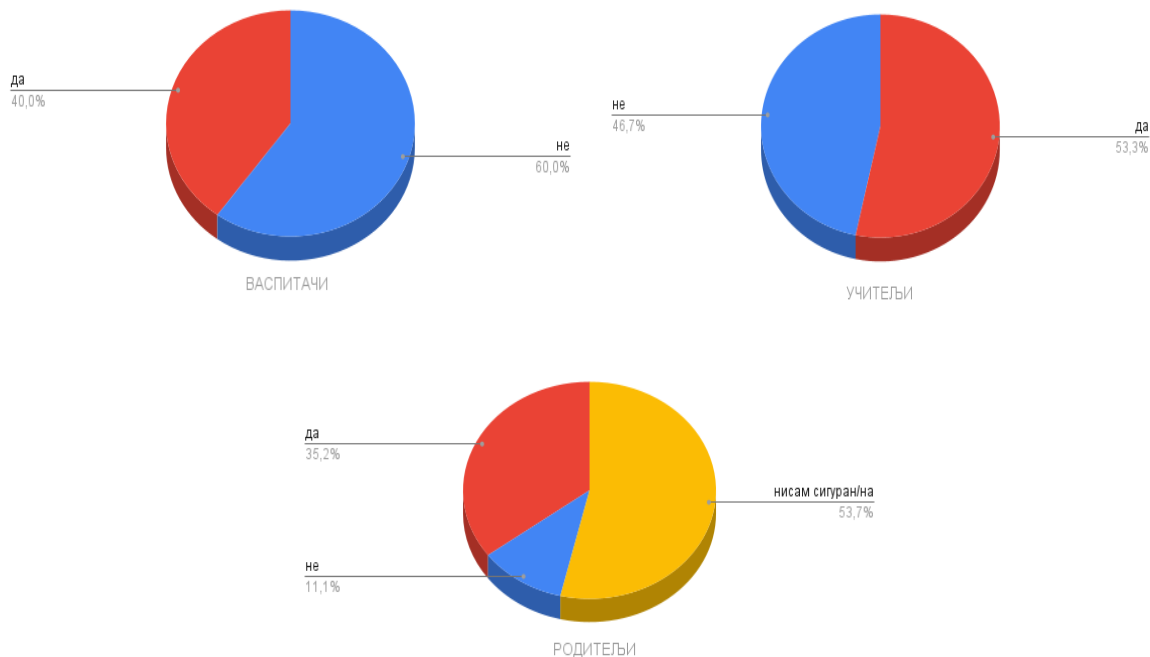
програма у раду са децом, учесталости посета основној школи у непосредној близини, учешћу васпитача, учитеља, родитеља и деце у заједничким активностима које се организују на нивоу локалне заједнице.

Графикони 10: Да ли транзиционе активности спроводите током целе године пред полазак у школу и у току првог разреда?

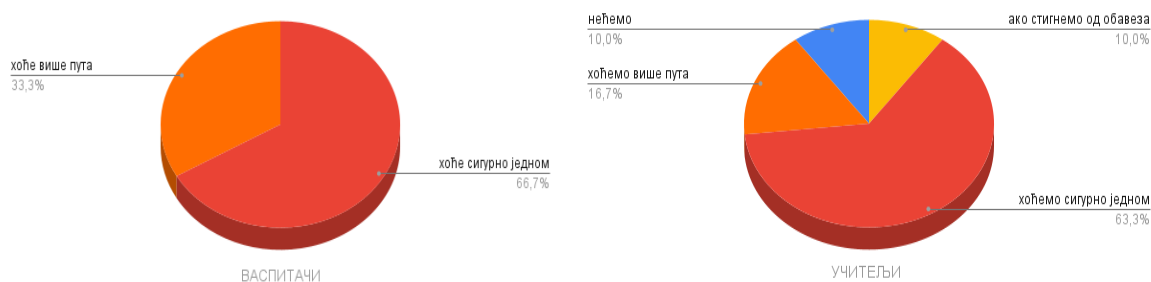
Испитани учитељи и родитељи сматрају да се транзиционе активности спроводе током целе године пред полазак у школу и у току првог разреда. Убедљиво великим процентом то потврђују учитељи, док васпитачи у већем проценту то негирају. Подједнаку несигурност о спровођењу транзиционих активности током целе последње године у вртићу и током првог разреда у школи исказују родитељи и васпитачи.

Графикони 11: Да ли сте од почетка радне године успоставили контакт са школом/вртићем са циљем развијања програма у раду са децом?

Васпитачи и учитељи износе различите ставове у сличном већинском проценту. Васпитачи се изјашњавају да од почетка радне године нису успоставили контакт са школом са циљем развијања програма у раду са децом док учитељи тврде да су успоставили контакт. Родитељи у већем проценту исказују сумњу и несигурност да ли су васпитачи и деца успоставили контакт са школом са циљем развијања програма. Мањи број потврђује да су контакти успостављени, а најмањи проценат негира тврдњу.

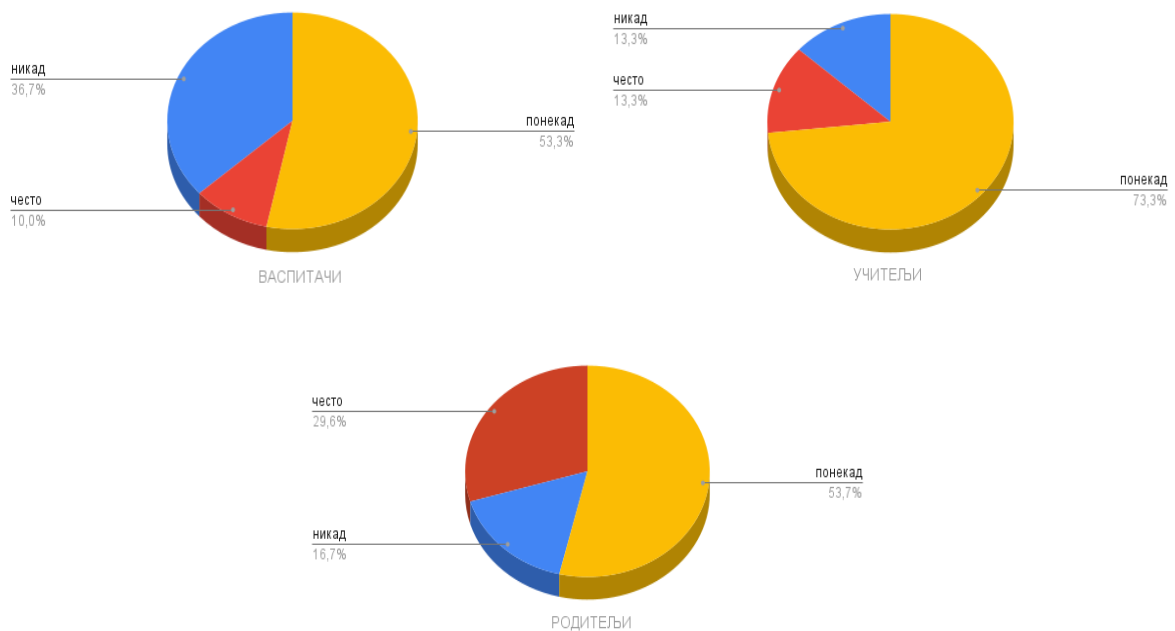
Графикони 12: Да ли ће деца и одрасли у току године посетити основну школу или вртић у непосредној близини?

Све испитане групе у већинском проценту сматрају да ће деца у току године пред полазак у школу посетити основну школу у непосредној близини. Васпитачи у већем проценту од учитеља исказују да ће школу посетити више пута у току године. Највише сумње у посету показују родитељи па учитељи који у незанемарујућем проценту наводе да не верују да ће се посете десити. Ова група испитаника наводи и да ће се посете десити ако стигну од обавеза.

Графикони 13: Родитељи, васпитачи, учитељи и деца заједно учествују у активностима које се организују на нивоу локалне заједнице

Родитељи, васпитачи, учитељи наводе исти исказ у великом проценту. Сви наводе да понекад заједно са децом учествују у активностима које се организују на

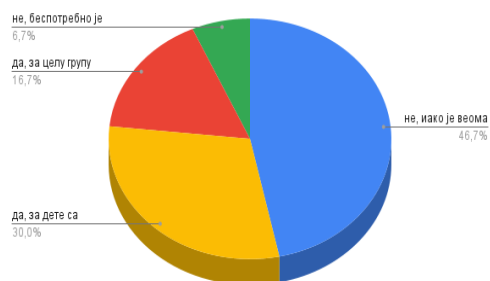
нивоу локалне заједнице. У мањем проценту родитељи исказују да се то ради често, а васпитачи да се заједничке активности не организују готово никад.

Подхипотеза Х3- Васпитачи, учитељи, родитељи не учествују у заједничком планирању процеса транзиције.

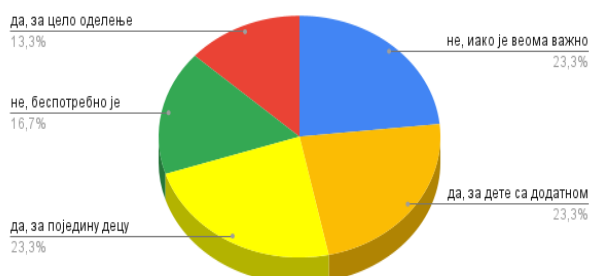
Подхипотеза Х3 *Васпитачи, учитељи, родитељи не учествују у заједничком планирању процеса транзиције* је ПОТВРЂЕНА анализом одговора добијених на питања која су била усмерена на испитивање наведеног.

Наведену подхипотезу 3 испитали смо тражењем мишљења од стране васпитача, учитеља и родитеља. Анализа одговора је потврдила постављену подхипотезу. Анализирали смо одговоре на питања у вези са: праксом писања плана за период транзиције, информисања родитеља деце у групама пред полазак у школу о напредовању детета, планираној размени информација о активностима за период преласка из вртића у школу, развијању различитих програма, организовању радионица и тематских родитељских састанака на основу утврђених потреба деце и породице.

Графикони 14: Да ли у Вашој пракси пишете план за период транзиције?

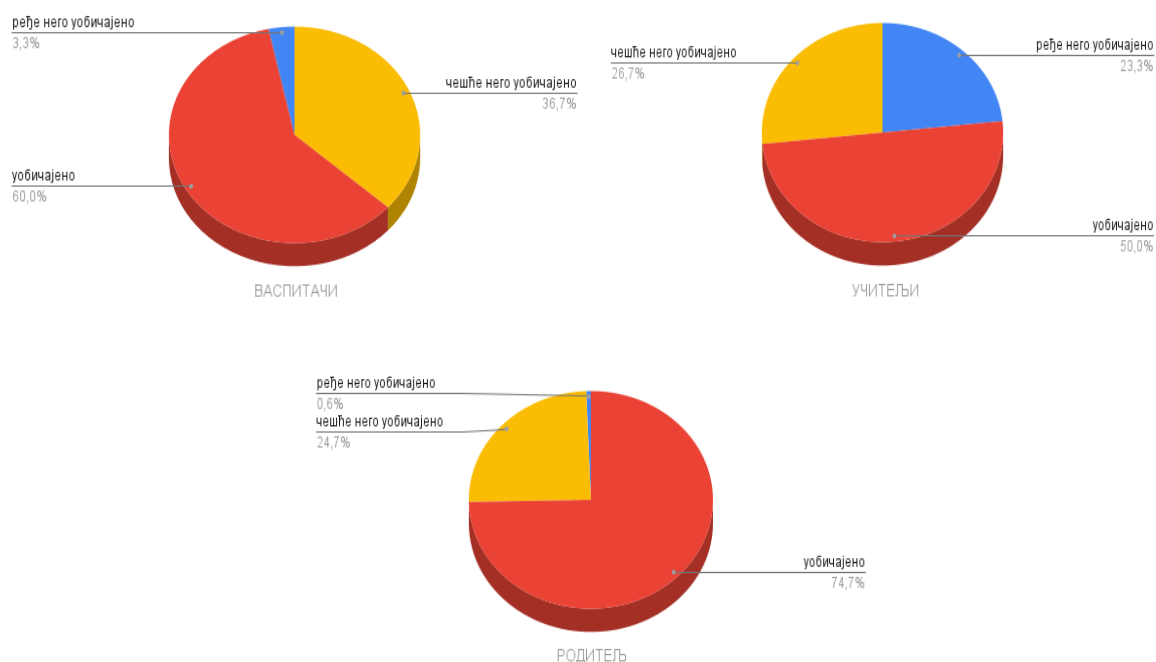
Васпитачи

Учитељи

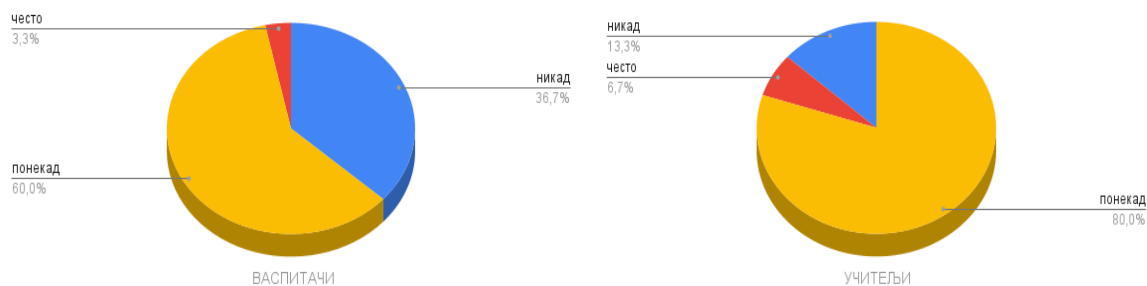
1/3 испитаних васпитача и учитеља се изјашњава да план за период транзиције пишу за дете са додатном подршком. Готово половина васпитача се изјашњава да не пише план иако је то од важности. Претпоставка је да ови васпитачи немају у васпитној групи дете са додатном подршком. Мањи број васпитача и учитеља наводи да пише план за целу групу или цело одељење. Мањи проценат учитеља, али већи од васпитача, сматра де је беспотребно писати план и да га из тог разлога не пишу.

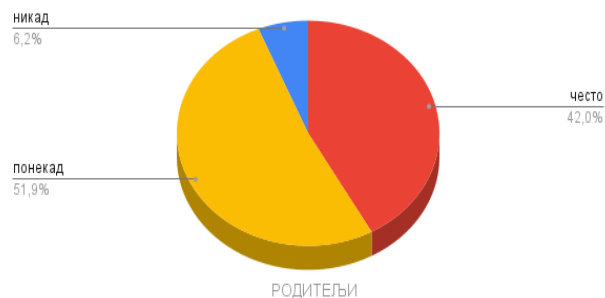
Графикони 15: Родитељи деце у групама пред полазак у школу се информишу о напредовању детета

Испитани васпитачи, учитељи и родитељи се изјашњавају да родитељи деце у групама пред полазак у школу и у току првог разреда се уобичајено информишу о напредовању детета. 1/3 испитаних сматра да се то дешава чешће него уобичајено. У најмањем проценту се изјашњавају да се то дешава ређе него уобичајено.

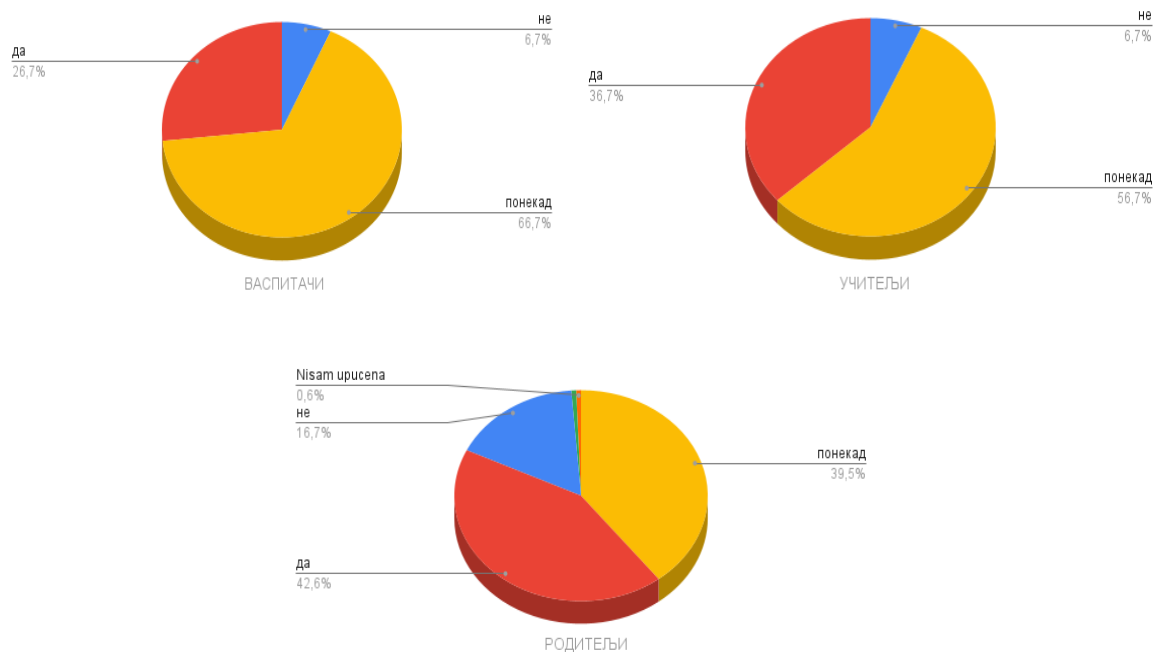
Графикони 16: Васпитачи, учитељи и родитељи планирано размењују информације о активностима за период преласка из вртића у школу

Већина одговора испитаних васпитача, учитеља и родитеља говори да се понекад планирано размењују информације о активностима за период преласка из вртића у школу. 1/3 васпитача тврди да се то не чини никад, а мало мање од 1/2 родитеља изјашњава се да се то ради често.

Графикони 17: Да ли вртић или школа у области подршке деци и породици развија различите програме, организује радионице и тематске родитељске састанке на основу утврђених потреба деце и породице?

Већина испитаних родитеља сматра да вртић или школа у области подршке деци и породици развија различите програме, организује радионице и тематске родитељске састанке на основу утврђених потреба деце и породице. Већина

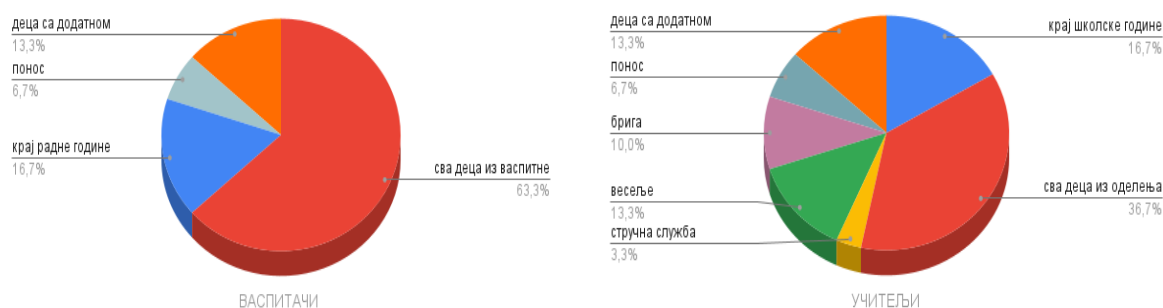
испитаних васпитача и учитеља тврди да се то чини понекад. У малом проценту испитани наводе да се радионице и састанци не реализују. Мали број родитеља наводи да нису упућени.

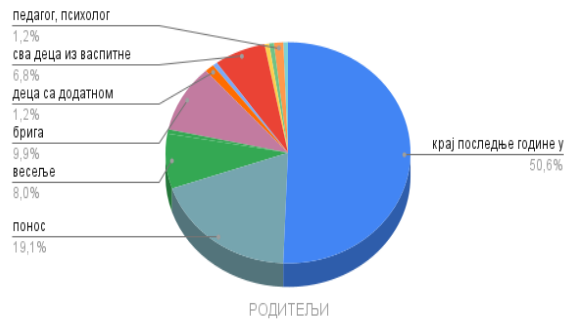
Подхипотеза Х4- Мишљења и ставови васпитача, учитеља и родитеља о процесу транзиције нису склађени у довољној мери.

Подхипотеза Х4 *Мишљења и ставови васпитача, учитеља и родитеља о процесу транзиције нису довољно усклађени* НИЈЕ ПОТВРЂЕНА анализом одговора добијених на питања која су била усмерена на испитивање наведеног.

Наведену подхипотезу 4 испитали смо тражењем мишљења и ставова од стране васпитача, учитеља и родитеља. Да ли су њихова мишљења и ставови усклађени испитали смо анализирајући одговоре добијене на питања у вези са: асоцијацијама на реч "транзиција" или "прелазак детета из вртића у школу", мишљењем о доживљавању процеса транзиције као кризе за дете и одрасле, ставу о потреби да се процес транзиције системски уреди, да се деца тестирају пре поласка у школу. Важно нам је било да испитамо мишљење васпитача, учитеља и родитеља о актерима у процесу транзиције, њиховом задовољству, иницијативи, учешћу у писању плана транзиције и континуитету спровођења током целе године пред полазак у школу и у току првог разреда. Како би испитали наведену подхипотезу истражили смо и степен задовољства васпитача, учитеља и родитеља у међусобној сарадњи и у сарадњи са стручном службом, те испитали њихово мишљење о ефикасности спровођења процеса преласка деце из вртића у школу у непосредном окружењу испитаника.

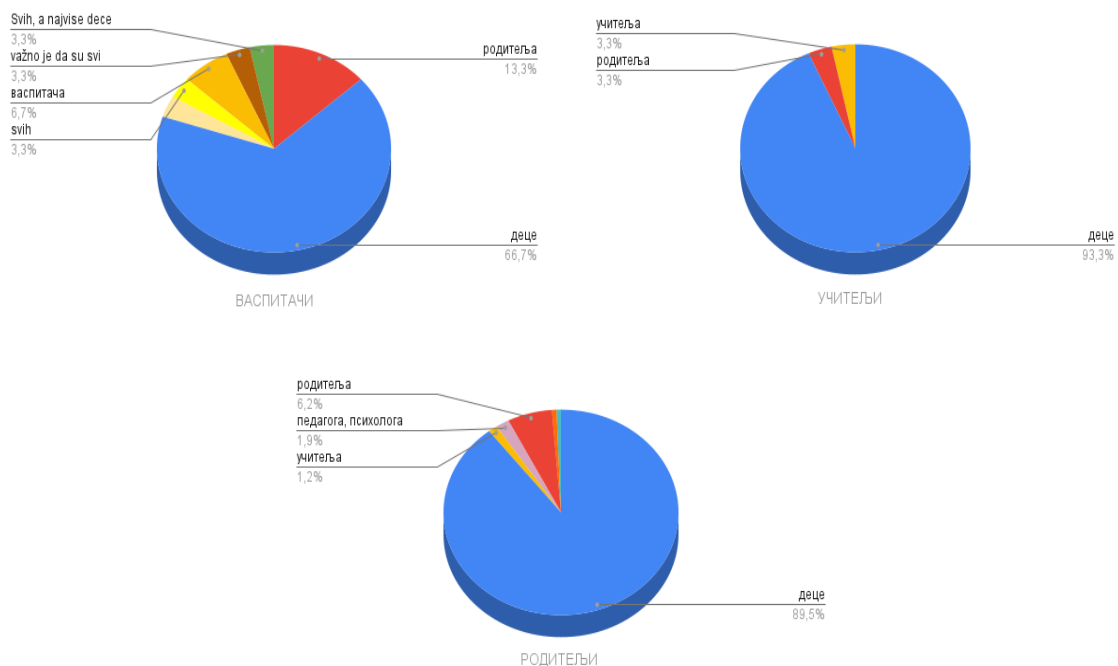
Графикони 18: Прва асоцијација на реч "транзиција" или "прелазак детета из вртића у школу"

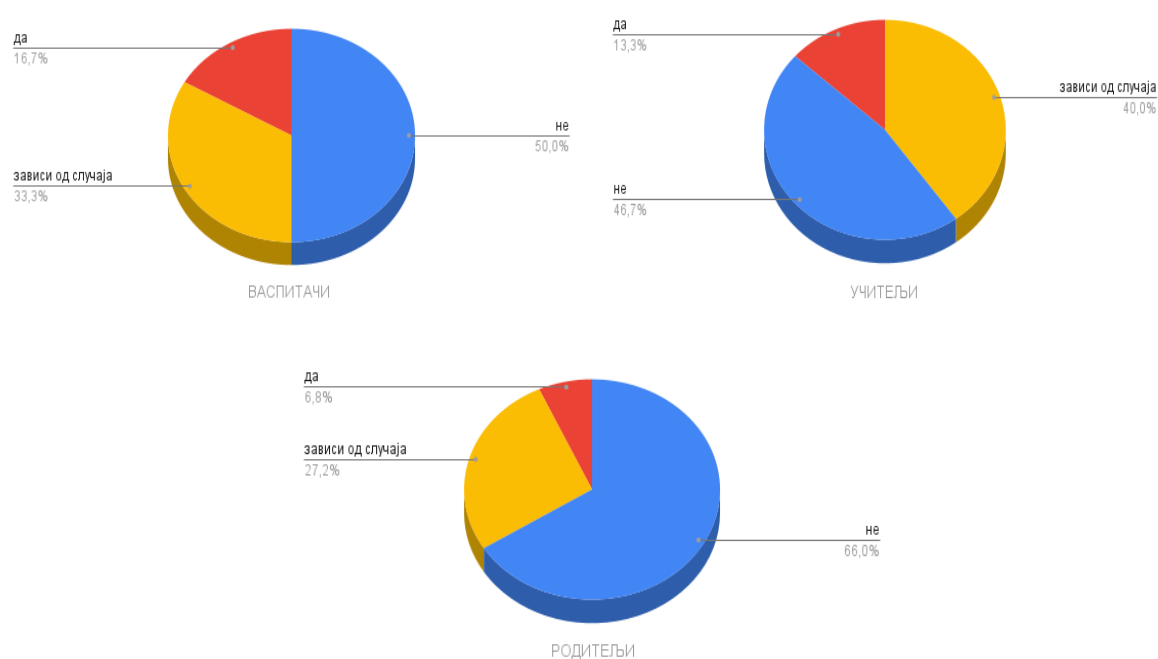
У већем проценту испитани васпитачи се изјашњавају да им је прва асоцијација на реч транзиција помисао на сву децу из васпитне групе, док се учитељима асоцијација шири и на крај школске године. Васпитачи и учитељи се затим изјашњавају за повезаност са децом са додатном подршком. Већину родитеља асоцира на крај последње године у вртићу. Родитељи транзицију или прелазак из вртића у школу повезују и са осећањима поноса, веселја и бриге. У најмањем проценту ове процесе повезују са стручном службом или децом са додатном подршком. Осећања уз ове асоцијације покрећу и учитеље док се васпитачи најмање изјашњавају за овакву врсту везе.

Графикони 19: У процесу транзиције преласка детета из вртића у школу најважније је задовољство

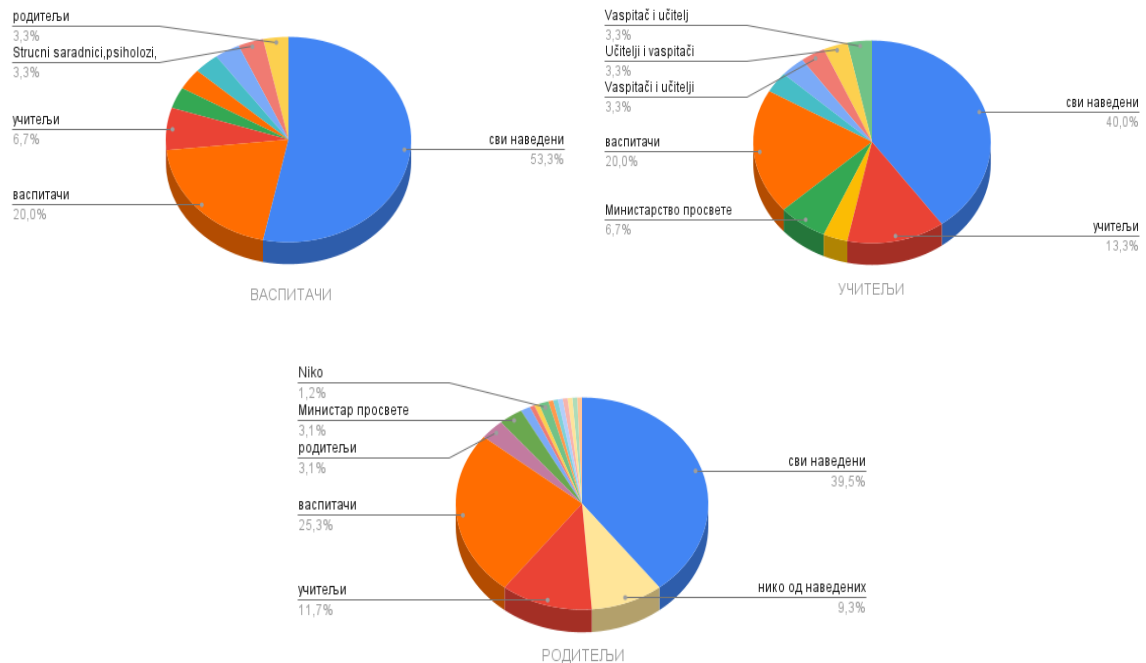
Сви испитани васпитачи, учитељи и родитељи у највећем проценту сматрају да је у процесу транзиције преласка детета из вртића у школу најважније задовољство деце. Васпитачи затим истичу задовољство родитеља и у незанемарљивом проценту истичу задовољство свих који у процесу транзиције учествују.

Графикони 20: Да ли процес преласка детета из вртића у школу доживљавате као кризу за дете и одрасле?

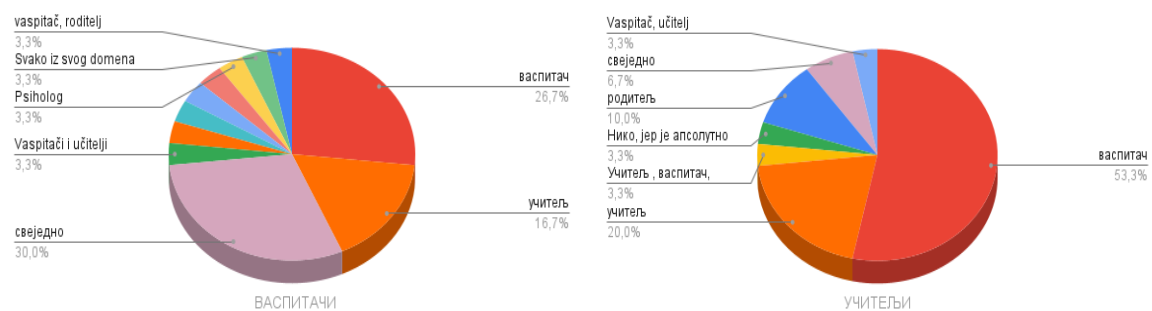
Сви испитаници изнели су сличан став о процесу преласка детета из вртића у школу као кризи за дете и одрасле. Васпитачи, учитељи и родитељи у већини не виде процес преласка као кризу за дете и одрасле. У мањем проценту се изјашњавају да то може зависити од случаја. Најмањи број испитаника виде транзицију као кризни период. Васпитачи у највећем проценту од свих испитаника сматрају да је криза повезана са овим осетљивим периодом за дете и одрасле.

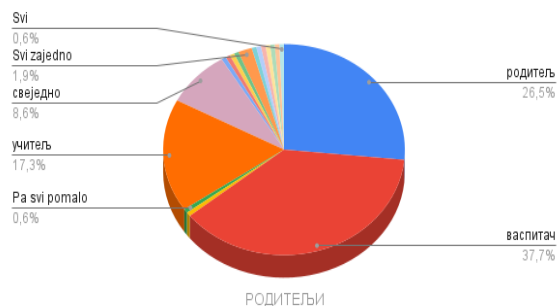
Графикони 21: Ко би по Вашем мишљењу требао да учествује у писању плана транзиције?

Доминантно мишљење свих испитаних васпитача, учитеља и родитеља је да сви наведени из упитника (васпитачи, учитељи, родитељи, деца, Министарство просвете) требају да учествују у писању плана транзиције. Затим се у највећем проценту изјашњавају за васпитаче, а затим за учитеље. Васпитачи наводе стручну службу педагога и психолога као тим који би требао да учествује у планирању транзиције, док учитељи доминантну улогу виде у тиму васпитача и учитеља. Сви испитаници нису посебно издвојили децу као судионике у планирању транзиције.

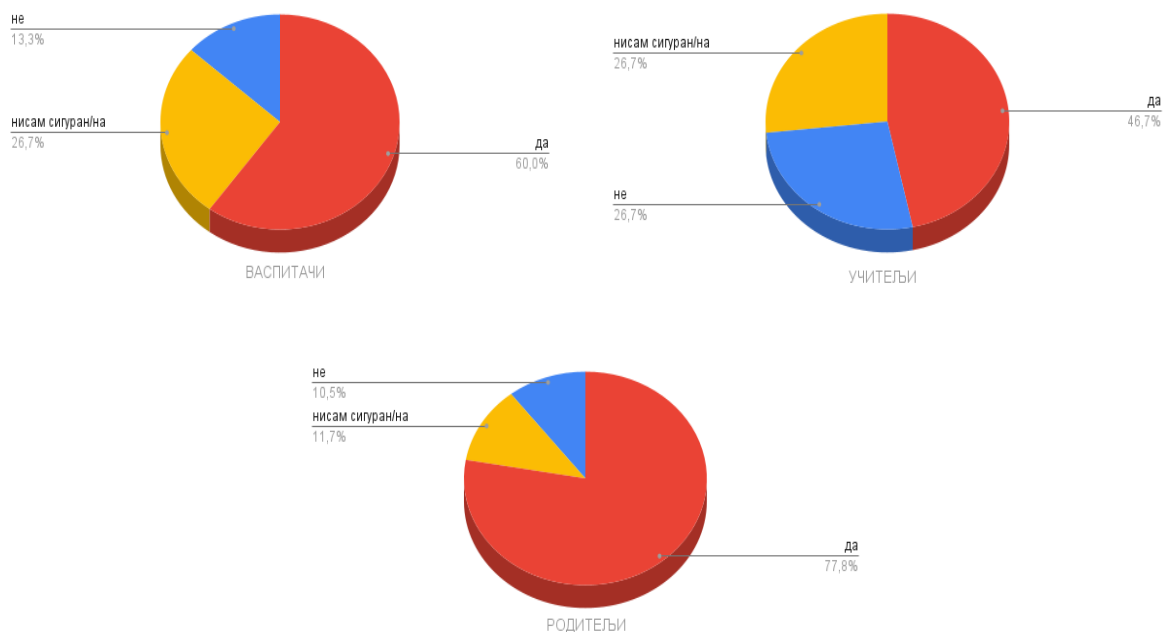
Графикони 22: По Вашем мишљењу ко треба да буде иницијатор активности за олакшавање процеса транзиције?

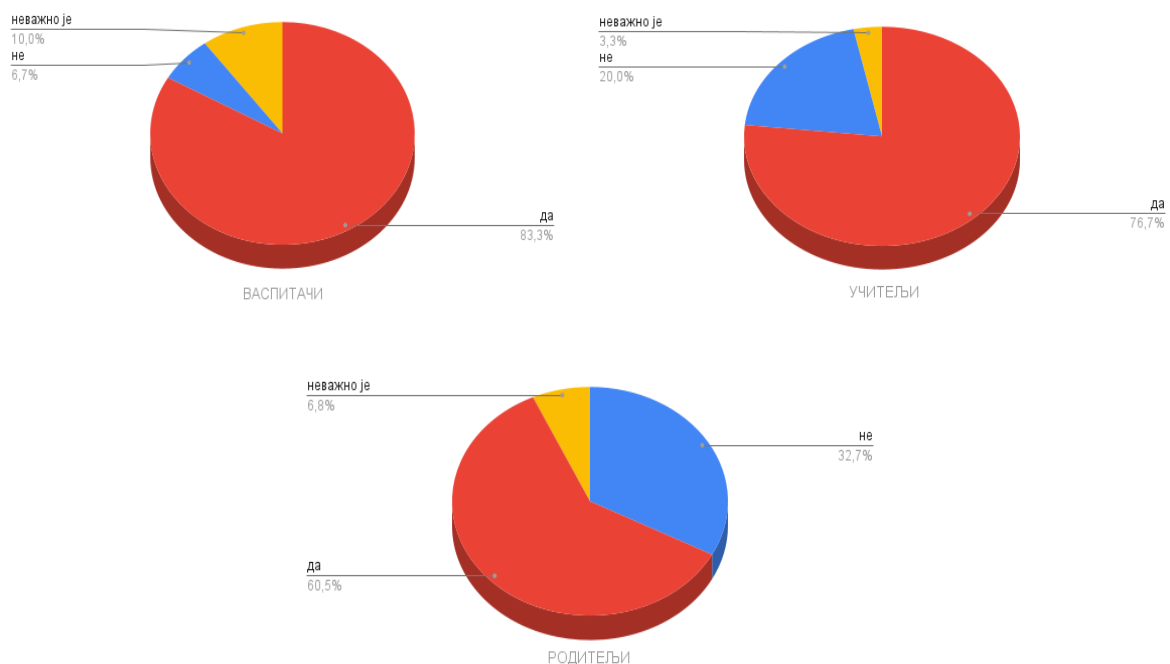
Учитељи и родитељи наводе да по њиховом мишљењу у највећем проценту васпитачи требају да буду иницијатори активности за олакшавање процеса транзиције. Следећи се наводе учитељи и родитељи. Васпитачи у већини одговора наводе да је свеједно ко би требао да буде иницијатор, али себе и учитеље виде као доминантне у иницирању активности. У одређеном мањем проценту исказује се потреба за тимским иницирањем од стране васпитача и родитеља. Родитељи се у сличном мањем проценту изјашњавају како је потребно да сви заједно учествују у иницирању активности. Један учитељ наводи да није потребно да ико иницира јер је апсолутно непотребно.

Графикони 23: Сматрате ли да је транзиционе активности потребно спроводити током целе године пред полазак у школу и у току првог разреда?

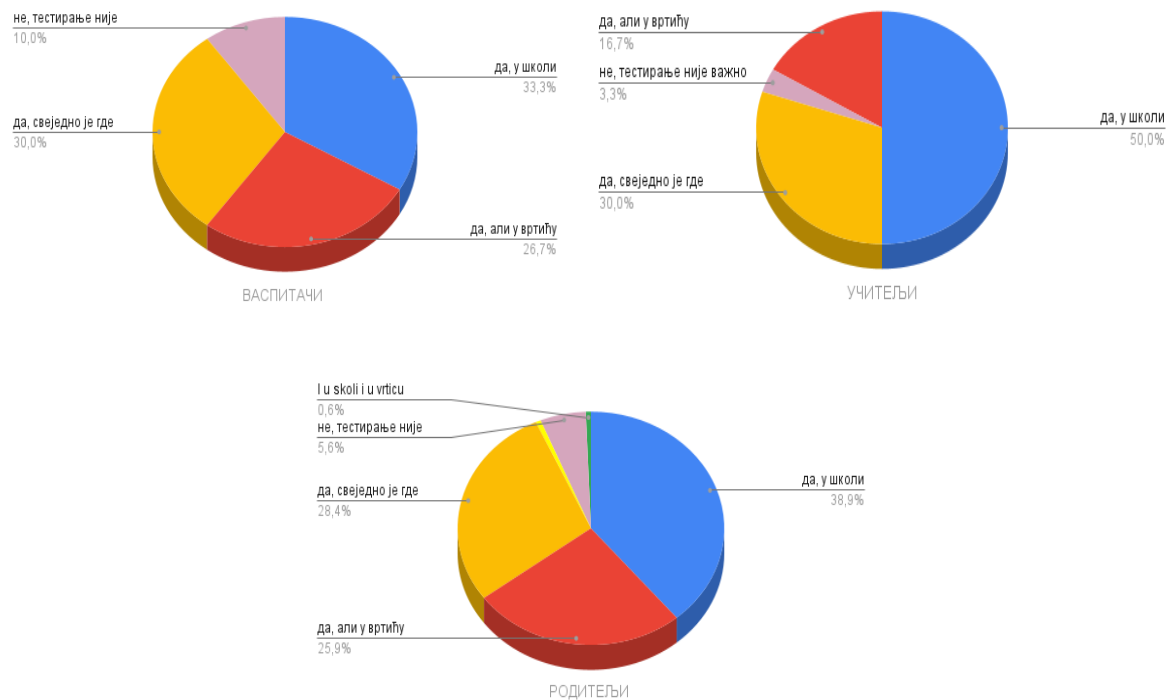
Одговори испитаних васпитача, учитеља и родитеља говоре да су им ставови и мишљења усаглашени те у највећем проценту сматрају да је транзиционе активности потребно спроводити током целе године пред полазак у школу и у току првог разреда. 1/3 испитаних васпитача и учитеља није сигурно у тврдњу. Учитељи у већем проценту од васпитача сматрају да транзиционе активности није потребно спроводити током целе године пред полазак у школу и у првом разреду.

Графикони 24: Да ли је потребно процес транзиције системски уредити?

Сви испитани васпитачи, учитељи и родитељи имају јединствен став да је потребно системски уредити процес транзиције. У мањем проценту наводе да је то неважно. Родитељи се више од васпитача и учитеља противе системском уређењу. Учитељи у већем проценту од васпитача сматрају да је системско уређење непотребно.

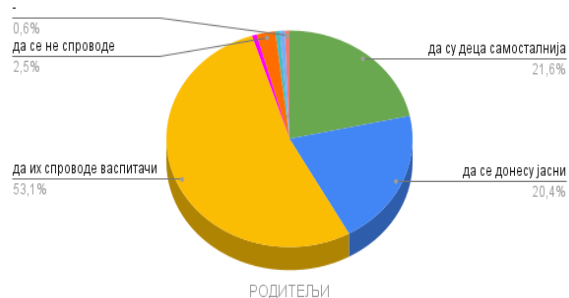
Графикони 25: Да ли је децу потребно тестирати пре поласка у школу?

Испитани васпитачи, учитељи и родитељи имају усаглашене ставове око питања ли је децу потребно тестирати пре поласка у школу. Већина испитаних сматра да је децу потребно тестирати у школи. Мањи проценат сматра да је свеједно где ће се деца тестирати, а још мањи проценат сматра да је тестирање потребно извршити у вртићу. Најмањи проценат испитаних мишљења је да тестирање није важно.

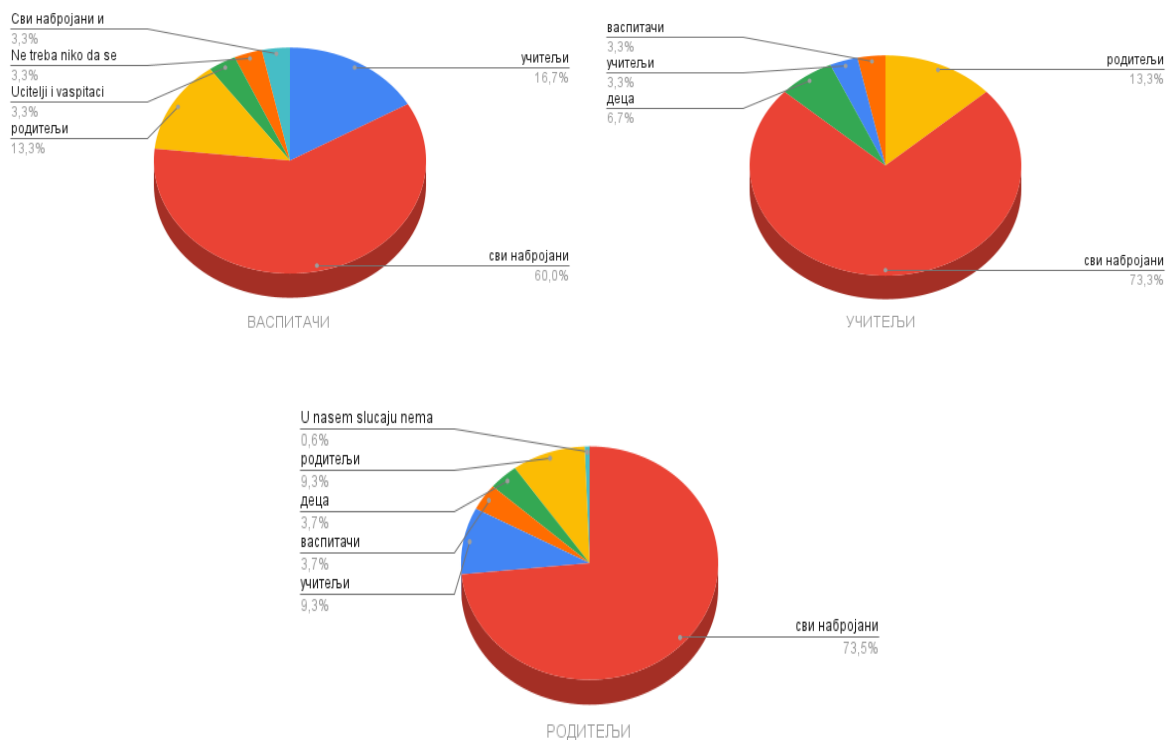
Графикони 26: Шта би по Вашем мишљењу олакшало спровођење активности процеса транзиције?

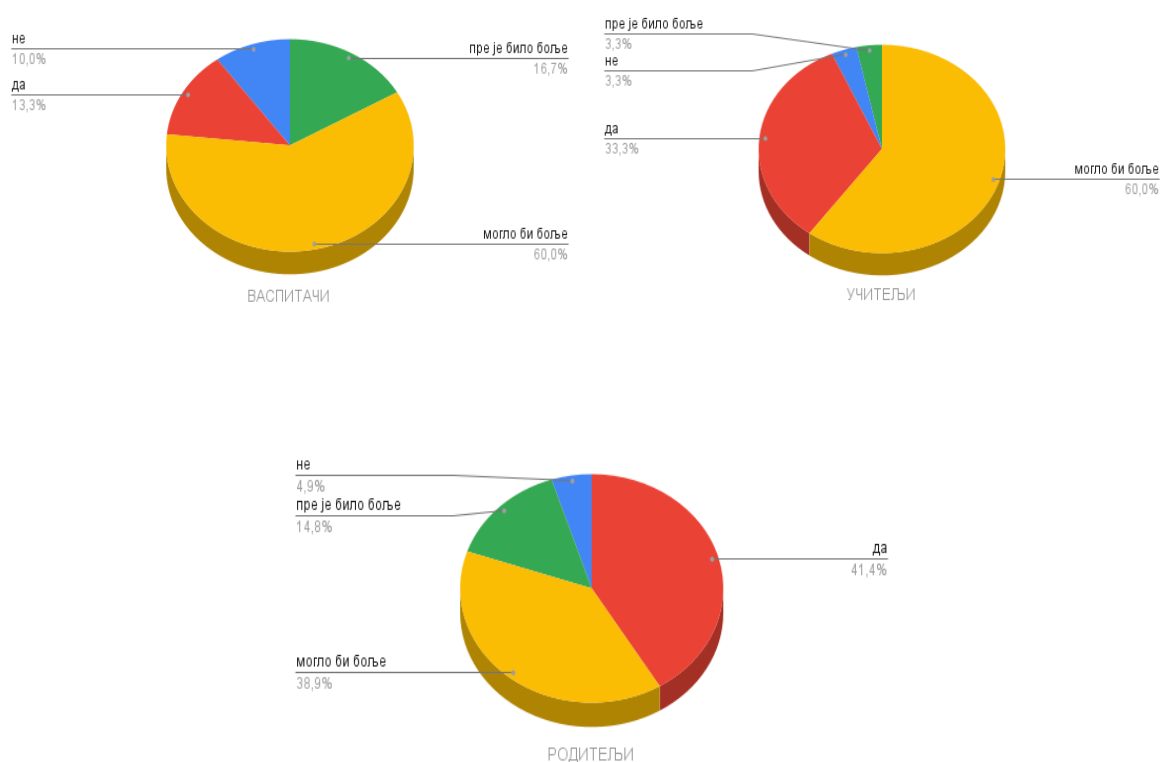
Васпитачи и учитељи износе мишљење да би спровођење активности процеса транзиције олакшало доношење јасних протокола који ће уредити овај процес. Родитељи су доминантног мишљења да би овај процес био олакшан ако активности преласка детета из вртића у школу спроводе васпитачи. На трећем месту испитаници бирају да су деца самосталнија као разлог за лакше спровођење транзиције. У мањем проценту наводе се родитељи као носиоци улога лакшег спровођења транзиције. Мали проценат испитаних сматра да ове врсте активности није потребно спроводити или наглашавају да је потребна боља едукација и сарадња свих актера.

Графикони 27: У процес транзиције требају интензивније да се укључе

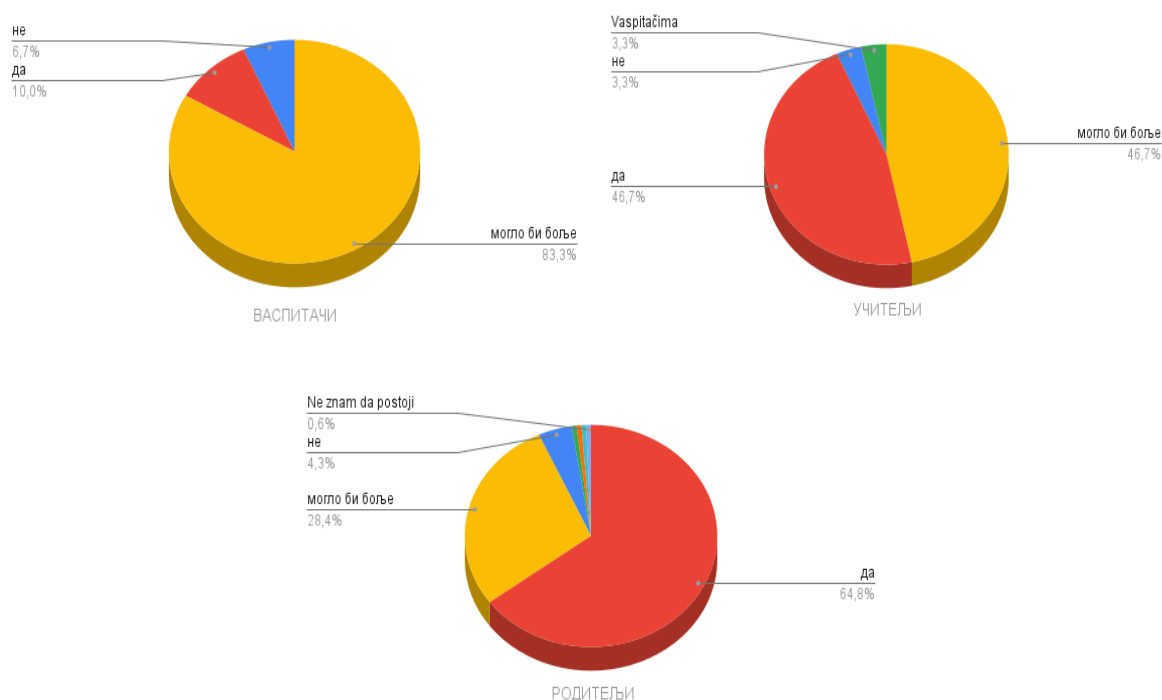
Највећи проценат одговора свих испитаника показује нам да су васпитачи, учитељи и родитељи мишљења да у процес транзиције требају интензивније да се укључе сви набројани актери (васпитачи, учитељи, родитељи, деца). Сви сматрају да су родитељи ти који би требали да се више укључе. Васпитачи и родитељи наводе и учитеље као актере који би требали да се укључе у већем степену. Деца се наводе у најмањем броју као актери чије учешће треба бити интензивније.

Графикони 28: Сматрате ли да се процес преласка деце из вртића у школу спроводи ефикасно у вашем окружењу

Родитељи имају уједначено мишљење да се процес преласка деце из вртића у школу спроводи ефикасно у њиховом окружењу и да би могло боље. Васпитачи и учитељи у већини одговора сматрају да би процес преласка могао бити боље уређен. Испитани васпитачи и родитељи исказују незадовољство бирајући одговор да је овај процес пре био боље уређен. Мањи проценат свих испитаних васпитача, учитеља и родитеља заједничког су мишљења да се процес транзиције не спроводи ефикасно у њиховом окружењу.

Графикони 29: Да ли сте у процесу транзиције задовољни сарадњом са стручном службом, родитељима и учитељима?

Из одговора испитаних васпитача јасно се види да би по њиховом мишљењу сарадња са стручном службом, родитељима и учитељима у процесу транзиције могла бити боља. У мањем подједнаком проценту васпитачи се изјашњавају и да су задовољни и да нису задовољни сарадњом. Родитељи су у већем проценту задовољни сарадњом. Учитељи су подједнаког мишљења задовољни и сматрају да има простора за унапређење сарадње.

Подхипотеза Х5- Постоје различите потешкоће у спровођењу процеса транзиције.

Подхипотеза Х5 *Постоје различите потешкоће у спровођењу процеса транзиције* је ПОТВРЂЕНА. Ову подхипотезу испитали смо квалитативном анализом одговора добијених на питање које је било усмерено на испитивање наведеног. На обавезно, отворено 30. питање васпитачи, учитељи и родитељи износили су потешкоће и предлоге за унапређење праксе преласка детета из вртића у школу. Квалитативна анализа показује да васпитачи, учитељи и родитељи износе различит спектар истих или сличних потешкоћа.

Анализом одговора добијених од стране васпитача долази се до закључка који се односи на мишљење и потешкоће у сарадњи између вртића, школе и родитеља. Васпитачи наводе потешкоће у оснаживању и пружању подршке родитељима око бриге о деци и у различитим приступима стицања знања и вештина важних у транзицији. Велику потешкоћу представља незаинтересованост и незадовољство родитеља, непоштовање договора. Потешкоће које су исто истакнуте су недовољно ангажовање родитеља и одсуство иницијативе, постављања слабих или готово никаквих граница у васпитању деце.

Већина васпитача истиче да је неопходна већа повезаност између школе и вртића, да је неопходно обезбедити бољу сарадњу и организацију током транзиције. Сматрају да постоји велики раскорак између програма школе и програма вртића који морају да се усагласе. Неколико васпитача сматра да је *"неопходно вратити традиционални начин коришћења графомоторичких вежби које су се некад радиле у вртићу кроз употребу радних листова или свески јер школски програм то од деце очекује па је неупотреба истог разлог стварања разних тешкоћа током преласка деце из вртића у школу"*. Двоје васпитача сматра да немају потешкоће.

Осим потешкоћа васпитачи наводе и предлоге за унапређење. Васпитачи наводе да би сарадња са учитељима, боља и ефикаснија комуникација и размена мишљења била од великог значаја за транзицију деце пред полазак у школу. Наводе да је неопходно развијати сарадњу са основном школом у току целе радне године, а не само пред крај. Наводе да је неопходно организовати чешће посете школи, обезбедити квалитетнију сарадњу стручних служби ПУ и ОШ, учитеља, васпитача и родитеља. Најмање се наводи сарадња међу децом. Од великог значаја било би да постоји више прилика где ће се васпитачи и учитељи састајати и размењивати идеје и предлоге за квалитетнији прелазак деце из вртића у школу. *"Учитељи требају да буду спремни да прихвате спонтану сарадњу у којој ће предшколска деца имати прилике да се друже са школском децом и учитељима из школе, да организују различите активности, радионице, хуманитарне и еколошке акције, манифестације и сл. На овај начин се може остварити бољи и ефикаснији процес транзиције деце из вртића у школу."*

Један од предлога је и да се учитељи чешће и интензивније укључују и иницирају процес транзиције. Један од одговора је *"да не будемо љути једни на друге него да будемо на истој страни како би нам свима било боље, а деци најбоље"*.

Сарадња и партнерство са школом, учитељима, вртићем и васпитачима неопходна је и у захтеву за усаглашеност програма рада. Васпитачи наводе да је потребно да се школа прилагоди новим Основама програма које се примењује у вртићима. Конкретно да се програм првог разреда прилагоди потребама деце и концепцији новог предшколског програма. Један од увида од стране васпитача је *"да се програм рада вртића и првог разреда изједначи"*.

Један од испитаника наводи да је потребно *"уредити ко шта ради и у које време"*. Неколико васпитача истиче да је потребно више семинара и обука на ову тему, више тематских родитељских састанака, предавања, радионица у просторима вртића, и у школи. Васпитачи наводе да је неопходно веће ангажовање школе и изношење и прихватање њихових предлога.

Један васпитач наводи да је *"потребно поновно вратити обавезне графомоторичке вежбе у свескама где дете осим сто развија фину моторику, развија пажњу и способност дужег седења за столом, што је веома битна припрема за полазак у школу и доприноси успешној транзицији."*

Један испитаник наводи да је неопходно постојање протокола за транзицију деце.

Анализом одговора добијених од стране учитеља може се закључити да је неопходна већа сарадња између васпитача предшколаца и будућих учитеља првог разреда, већа доступност дечијем портфолију, што чешће посете вртићима од најранијег узраста до самог поласка детета у школу. *"Сарадња школе и предшколске установе је превише формализована. Увести да деца у предшколској установи имају обавезан портфолио које ће васпитачи предати учитељима пред упис у школу. Укључивати предшколце у више школских радионица у току године пред упис у први разред."* Поједини учитељи наводе да је потребно вратити у вртиће стари начин рада.

Учитељи наводе да су све потешкоће нормалне и временом нестају. *"Потребно је стрпљење, такт, упознавање, прилагођавање нас деци и обрнуто. Проблем промене средине и емотивна и интелектуална неспремност детета за школу нормални су"*

проблеми у процесу транзиције. Понекад су родитељи проблем јер су нестрпљиви и неповерљиви у самом почетку. Касније сарађују боље. Потешкоћа је и што имамо превише администрације од које не стижемо да се посветимо суштини." Сарадња између школе и вртића треба да буде на вишем нивоу.

Један испитани учитељ истиче да је *"питање о теми коју разматрамо измишљање топле воде, са све страним изразом "транзиција", да би звучало озбиљније. Деца прелазе из вртића у школу, једна нормална развојна фаза. Али кад се каже транзиција, то је онда већ друштвени феномен космичких размера."* Испитани учитељи наводе да су потребне чешће посете вртићу и школи, организовати радионице, тематске родитељске састанке. Уредити процес транзиције са конкретним активностима. Предлажу заједничке активности у локалној заједници деце 4. разреда из школе и предшколске деце из вртића.

Један испитаник наводи *"уклапање деце у групама пред полазак у школу у 45-минутни систем и то у трајању од 5 часова"*. Више учитеља наводи као веома важне вежбе за почетно писање, графомоторичке вежбе у радним свескама и исправљање говорних потешкоћа пре поласка у школу. Учитељи наводе да је потребно развијати пажњу, дисциплину, стрпљење, *"да деца и васпитаче ословљавају са Ви"*. Наводе да је потребно више радити на социјализацији деце, правилима понашања и вежбању концентрације и стрпљења у активностима. Наводе да је *"неопходно навикавати децу на правилно понашање за време васпитно-образовног рада, а не да деца могу све како она хоће, да многе ствари неће, не желе. После када дођу у први разред, све буде далеко теже свима."*

Наводе и више рада са родитељима, како би били спретнији при припреми деце за прелазак из вртића у школу.

Анализа одговора показује да је потребна боља повезаност школе и вртића. Један испитаник наводи да има бољу сарадњу са приватним вртићима. Значајна би била *"боља сарадња са ПУ, сарадња учитеља, васпитача и родитеља за децу која имају мање потешкоће у развоју (која наилазе на препреке у било којим областима, посебно у социо-емоционалном развоју) јер родитељи такве информације углавном не говоре учитељима, може се рећи и да их и прикривају, док не дође до проблема"*.

Троје учитеља наводи да *"није имало до сад потешкоћа, сматрају да су деца различита, различито се прилагођавају и да само треба имати стрпљења и да прође време и сви се прилагоде и постану ђаци"*.

Анализа одговора добијених од стране родитеља показала је различите недоумице, потешкоће и мишљења која поседују. Родитељи су изнели и своје предлоге и сугестије за унапређење праксе преласка детета из вртића у школу.

Нека од мишљења и сугестија родитеља су:

"Само ваљана комуникација са дететом је довољна припрема за школу. Направити од тог преласка радост и важан догађај деци."

"Потребни су домаћи задаци на нивоу предшколског узраста."

"Сматрам да деци недостаје вежба графомоторике, почетно писање слова и бројева у предшколском програму."

"Више разговарати са децом. Да им се не ствара паника у глави да је школа нешто јако страшно."

"Када крене школа, крене озбиљан и брз темпо учења, у ком се не снађе много деце, а ни родитеља."

"Више припреме за школу, више рада са децом око писања и рачунања, графомоторичких вежби и употребе радних листова за предшколце."

"Децу истраживања у пројектима одведу у потпуно различитим смеровима па се деси да знају континенте, градове али да не знају основније ствари шта су то годишња доба, шта је веће, лево-десно, шта је испред...."

"Да се предшколски програм усагласи са школским, да приватни вртићи раде као и државни, да учитељи у школи не очекују да деца долазе већ са знањем читања и писања."

"Не треба претеривати. Треба пустити као и до сада да све буде спонтано. Како смо сви ми прелазили из вртића у школу? Деца се само збуњују овим стварима."

"Најбитније ми је да ми је дете задовољно!"

"Само да деца пређу у школу без притиска. Не треба компликовати!"

"Потребно је да сви одрасли раде максимално и посвећено."

Родитељи износе став да је потребно са децом радити више на томе шта их чека у школи, да се предшколски програм *"посебно акредитује"* и да се тачно зна шта и како се ради. Износе да је неопходно усагласити систем образовања у вртићу и школи јер се јако пуно тражи од деце у школама. Већина је мишљења да би било добро вратити у вртиће класичну припрему деце за школу, вежбе графомоторике, читање и писање слова и све што се некада радило са децом. Велики број родитеља изражио је жељу да се врати рад у радним листовима на предшколском узрасту ради боље припреме за школу и прилагођавање у процесу транзиције. Сматрају да је неопходно више радити на поштовању одраслих, дисциплини и обавезама деце, да деца буду самосталнија па ће бити сигурнија и самопоузданија.

Став већине родитеља је да се треба побољшати и унапредити постојећи програм и прелаз деце из вртића у школу. Сматрају да је неопходна боља и квалитетнија сарадња и комуникација између вртића и школе, васпитача, родитеља и учитеља у локалној заједници, да се организују чешће посете школама, часовима, настави. Предлажу да се чешће реализују радионице за децу различитих узраста, родитељски састанци на тему припреме за школу и преласка или темама о развоју предшколског детета. Један од родитеља би *"волео да постоје активности (радионице) за развој*

социо- емоционалне способности деце и провере стања детета у тој области. Поготово за децу која крећу раније у школу или за децу са подршком."

Већина родитеља износи предлог да је неопходо да им се дају јасне смернице шта треба да раде како би били боље обавештени и информисани о целокупном образовном систему. Један од предлога је да се *"прекопира нека квалитетна пракса из света која најбоље функционише и посолти са нашом реалношћу"*.

Предложено је да се разреди формирају већ у пролеће после тестирања и да се до почетка првог разреда деца, васпитачи, учитељи и родитељи друже и упознају у вртићу, школи и различитим местима у локалној заједници. Тако би до септембра сви били већ добро међусобно повезани. Наишли смо и на предлог који би имао за циљ лакши прелазак, да целокупне вртићке групе деце формирају разреде у школи како не би дошло до раздвајања деце која се већ годинама познају и друже.

Поједини родитељи сматрају да ће транзиција бити спроведена у најбољем смислу и за добробит сваког појединачног детета *"уколико васпитачице и учитељице воле свој посао и имају стрпљења за децу"*. Мањи проценат родитеља се изјаснио да би предлоге за унапређење процеса преласка из вртића у школу препустили струци, лицима који су за то образовани и која су у непосредном раду са децом. Сматрају да стручна лица најбоље знају шта је неопходно променити, применити, а да родитељи то могу да сагледавају само субјективно.

Поједини родитељи изнели су предлоге да се усагласи рад државних и приватних вртића, са аспекта припреме деце за полазак у школу. Наводе да у приватним вртићима деца уче да читају и пишу, док се у државним вртићима то не практикује, већ се деца само упознају са словима па се тако стварају разлике у способностима деце у првом разреду. *"Недовољно самопоуздања и самокритичност детета у осетљивом периоду на почетку првог разреда може бити лоше за прилагођавање детета на нову средину и обавезе."* Мањи проценат родитеља не износи мишљење, немају недоумице и потешкоће, наводе да је све у најбољем реду, Задовољни су тренутним стањем припреме деце и процеса преласка деце из вртића у школу.

Анализа резултата показује да је потребно наставити са едукацијом родитеља о примени актуелног програма предшколског васпитања и образовања и донети оквиран план мера за унапређење квалитета периода транзиције.

5. ЗАКЉУЧАК

Често појам преласка са једног нивоа образовања на следећи ниво увек изнова поставља захтеве за прилагођавањем, па код учесника у процесу преласка, могу изазвати напетост, сукобе, несигурност и страхове. Када је реч о поласку у школу, овај прелаз је значајан јер његови ефекти могу имати далекосежне последице не само на успех у школи, већ и у каснијем школовању. Веома је важно предузети све мере које могу умањити ризике и тешкоће, тако да прелазак не буде нагли скок, већ благи прелаз (Цолић, 2012). Управо у овом осетљивом периоду практичари и родитељи се често питају да ли ће кроз мрежу односа пружити адекватну подршку деци како би процес транзиције протекао што лакше за све судионике. Промишљајући о теми, намеће се потреба о неопходном увођењу промена у праксу процеса преласка деце из вртића у школу.

Полазак у основну школу значајан је догађај за свако дете и родитеља. Показатељ спремности за прелазак са једног на други ниво образовања је најчешће дететов осећај задовољства који произлази из осећаја сигурности. Како би свако дете било задовољно и сигурно, неопходно је изградити мрежу односа којом се доприноси стварању подржавајућег физичког и социјалног окружења. Нова концепција предшколског програма управо истиче да је веома важно стварати услове за квалитетно физичко и социјално окружење у којима дете има могућност да се креће, истражује, сарађује, експериментише, открива, упоређује, успоставља односе са другом децом и одраслима те на тај начин пружа подршку партиципативним активностима и обезбеђује континуитет искустава.

У раду који је приказан се поред разматрања појма транзиције из вртића у школу, износе теоријске основе за грађење подршке овом процесу, чињенице о транзиционој пракси у нашим вртићима и школама, мишљења о грађењу партнерства између вртића, школе и породице као темеља успешне транзиције. Тражењем одговора на питања о важности спровођења транзиције, запитали смо се колико је овај процес у функцији примене у важећем програму предшколског васпитања и образовања у нашим предшколским установама.

Резултати истраживања нису потврдили хипотезу да су мишљења и ставови васпитача, учитеља и родитеља о процесу транзиције различити и недовољно усклађени. Истраживачким процесом допринело се доношењу закључка да мишљења и ставови васпитача, учитеља и родитеља о процесу транзиције јесу слични или у већој мери једнаки и усклађени. Већина судионика у истраживању мишљења је да се у васпитно-образовној пракси вртића и школа недовољно квалитетно спроводе активности које олакшавају процес транзиције деце из вртића у школу.

Начини и ефикасност прилагођавања деце и одраслих на нове услове је заједничка брига како васпитача, учитеља и породице тако и ужег и ширег дететовог окружења много пре самог чина преласка. Партнерство вртића, школе и породице представља важну карику у целокупном васпитно-образовном систему. Истраживање је потврдило да су васпитачи, учитељи и родитељи упознати са значајем процеса транзиције али да не учествују у заједничком планирању процеса транзиције. Заједничко планирање се заснива на узајамном информисању, међусобном уважавању, усклађивању потреба и очекивања, развијању иницијативе, преговарању, промишљању, заједничком доношењу одлука и преузимању одговорности. Основни захтев за реализацију успешне континуиране сарадње је да она мора бити двосмерна и обострана што изискује да је неопходно умрежавање стручњака и родитеља. Снажније повезивање резултирало би осмишљавањем јасних стратегија планирања, праћења, документовања и вредновања. Креирањем различитих програма подршке васпитачима, учитељима и родитељима ради развоја компетенција допринело би се стварању прилика за максимално ангажовање свих актера у различитим улогама. Управо анализа одговора учесника у истраживању потврђује важност међусобног повезивања институција и породице како би се развијала континуирана пракса и интензивно радило на унапређењу квалитета пружања подршке.

Улога родитеља показала се као веома значајна јер су управо они једина стална карика која је сво време са дететом током периода транзиције. Резултати показују да велики проценат родитеља транзициони процес у предшколској уставови види као прилику интензивне припреме за полазак у школу. Иако сматрају да је холистички приступ и целокупни развој детета најважнији за даљи развој и напредовање, код

родитеља доминира мишљење да примена школаризације рада вртића у периоду пред полазак у школу јесте најбољи начин за квалитетну транзицију деце. Овакав став удаљава нас од савременог приступа, а добијени резултати указују да је неопходно разматрање узајамних очекивања и едукације родитеља, васпитача и учитеља у вези са припремом деце за полазак у школу кроз различите стручне размене, тематске дискусије, трибине, радионице. Управо поменути резултати указују да је неопходно наставити са информисањем родитеља о примени новог програма предшколског васпитања и образовања, свему што је значајно за дете и њих као родитеља, пружати подршку у развијању родитељских компетенција.

Искуство испитаника показује да васпитачи, учитељи и стручна служба вртића и школа, недовољно често организују заједничке састанке практичара и родитеља са циљем размене информација о захтевима које се постављају пред дете и одрасле између два нивоа образовања. Међусобно заједничко деловање васпитача и учитеља огледа се у узајамном присуствовању разним облицима рада као што су самосталне посете васпитача часовима у школи и посете учитеља играма и активностима у вртићу. То су јединствене прилике да се сагледају проблеми на које деца наилазе и да се промишља како учинити школу ближу искуству коју деца са собом доносе из вртића. Планирање заједничких акција деце предшколског и основношколског узраста у вртићком и школском окружењу и континуирани периодични контакти васпитача, учитеља, родитеља и деце ради грађења и развијања односа пре поласка у школу, од суштинског су значаја за квалитетнији, лакши и безболнији прелазак.

На овом путу не смемо заборавити да ће се дете осећати сигурно само ако се кроз међусобну сарадњу и партнерство граде односи засновани на укључености, одржавању равнотеже и уважавању детета (Павловић Бренеселовић, 2012). Веома је важно да деца посете школу коју ће похађати, да то чине са њима познатим одраслима и на тај начин умање непријатне емоције. Ове посете не би требале бити спорадичне и само у непосредној години пред полазак у школу. Пожељно је да се одвијају у континуитету те да деца буду активни учесници у различитим активностима са вршњацима и школарцима. Нова програмска концепција пво-а истиче интегрисан приступ учењу кроз развијање различитих смислених и изазовних пројектних тема са

децом. Деца истражују на различитим местима у вртићу и у локалној заједници па та места постају неисцрпан извор знања. У истом контексту, школа може и треба да постане место на коме се могу проширивати знања и вештине, градити и јачати односи међу децом и одраслима и то све много пре него што деца крену у школу.

На основу добијених резултата истраживања може се закључити да је неопходно наставити са грађењем свести о важности континуираног партнерског делања са циљем унапређења процеса преласка из вртића у школу. Одговори испитаника указују на могућност промене и побољшање постојећег стања. Сви учесници у процесу транзиције свесни су своје одговорности као и потребе за грађењем партнерских односа. Неопходно је проширивање и надограђивање знања, умења и вредности код васпитача и учитеља о теми коју смо истраживали, како би директно утицали на развијање квалитетне праксе.

Резултати до којих смо дошли могу бити јак мотив да се кроз партнерске односе свих судионика, граде квалитетнији односи у процесу транзиције деце који су усмерени на суштинску добробит детета и потребе пружања подршке од стране породице и практичара. Истраживање показује да је тренутној транзиционој пракси потребно унапређење од стране свих судионика у процесу. Са циљем да се развијају способности за адекватно пружање бриге на потребе детета, неопходно је залагати се за промену уобичајеног приступа у којем и даље доминира мишљење прилагођавања детета програму и институцији школе, а не школе деци. Поред свега, неопходно је испитати и перспективу и мишљење деце и наставити истраживачки рад у овој области како би се преиспитивали устаљени обрасци и проналазили начини за унапређење и подизање квалитета.

Изградња сигурних, реципрочних и односа пуних поштовања води ка ефикасној транзиционој пракси кроз коју сви учесници посматрају себе и друге учеснике као вредне чланове заједнице (Крстић К. и Зуковић С. 2017:148,149). Увођење обавезујућег протокола или плана транзиције значајно би утицао на побољшање квалитета.

6. ЛИТЕРАТУРА

- Вилфрид, Г. и Ренате Н. Пријелаз у основну школу- разумијевање свих укључених и учинци њихове сарадње. Часопис Дјеца у Еуропи ЦРОАТО 22.индд. Доступно на <https://hrcak.srce.hr/file/182535> (приступљено 02.10.2022.).
- Године узлета, Основе предшколског васпитања и образовања (2019). Република Србија Министарство просвете, науке и технолошког развоја, Београд: Просветни преглед.
- Ериксон, Е. (2008). Идентитет и животни циклус. Београд: Завод за уџбенике.
- Закон о основама система образовања и васпитања (Службени гласник РС, бр.88/17 и 27/18).
- Зуковић, С. (2013). Партнерство породице, школе и заједнице – теоријски и практични аспекти, Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду, 38 (2), 55-68. Доступно на DOI:<https://doi.org/10.19090/gff.2013.2.55-68>.
- Зуковић, С. и Милошевић Т. (2019). Значај оснаживања и активног укључивања породице током транзиције детета у школу, Иновације у настави, XXXII, 2019/1, стр. 53–63 UDK 37.064.1 doi:10.5937/inovacije1901053Z доступно на <https://scindeks-clanci.ceon.rs/data/pdf/0352-2334/2019/0352-23341901053Z.pdf>
- Зуковић, С. и Крстић, К. (2020). Теме-часопис за друштвене науке: Спремност детета за школу-значај спремности и интеракције микросистемских развојних окружења, 1, 231-249. Доступно на <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=848144>
- Катедра за предшколску педагогију ФФУБ. Интегрисано учење и припрема за школу у концепцији Основа програма ПВО „Године узлета“ (видео). Доступно на <https://www.youtube.com/watch?v=unBX0dgDRSE&t=161s>
- Клеменовић, Ј. (2014). Спремност за школу из перспективе родитеља, васпитача и учитеља. Настава и васпитање, 63(1), 5-18.
- Ковачевић, Д., Ђурић, Н. и Тица, Д. (2019). Примери добре праксе: подршка добробити детета у реалном програму кроз односе и делање: Транзиција деце од вртића до

школе кроз пројекат Наши кораци према школи, 175-182, Нови Сад: Библиотека Матице српске.

Крњаја, Ж., Д. Павловић Бренеселовић (2013). Где станује квалитет, Политика грађења квалитета у предшколском васпитању. Београд: Чигоја штампа.

Крстић, К. (2020). Улога родитеља током преласка детета из предшколске установе у школу. Нови Сад: Филозофски факултет. Доступно на <https://nardus.mpn.gov.rs/bitstream/handle/123456789/12386/Disertacija.pdf?sequence=6&isAllowed=y>

Крстић, К. и Зуковић, С. (2017). Транзиција у школу: значај партнерства породице и васпитно-образовних институција. Настава и васпитање, 66(1), 143-156. DOI: 10.5937/nasvas1701143K.

Михић, И. (2016). Вртић као сигурна база: Адаптација деце након јасленог узраста. Нови Сад: Филозофски факултет. Доступно на <http://digitalna.ff.uns.ac.rs/sites/default/files/db/books/978-86-6065-315-6.pdf>

Национална асоцијација родитеља и наставника Србије. (2022а). Из вртића у школу – како да прелазак буде лак. Доступно на <https://obrazovanje.org/blog/iz-vrtica-u-skolu-kako-da-prelazak-bude-lak/> (приступљено 20.11.2022.).

Национална асоцијација родитеља и наставника Србије. (2022б). Зашто је транзиција наша тема. Доступно на <https://obrazovanje.org/blog/zasto-je-tranzicija-nasa-tema/> (приступљено 02.10.2022.).

Опште основе предшколског програма (2006). Република Србија Министарство просвете, науке и технолошког развоја, Београд: Просветни преглед.

Павловић Бренеселовић, Д. (2012). Партнерство породице и школе као димензија квалитета образовања: контроверзе учешћа родитеља у одлучивању у школи. У: Алибабић, Ш. и сар. (ур.). Квалитет у образовању: изазови и перспективе (185–208). Београд: Институт за педагогију и андрагогију.

- Павловић Бренеселовић, Д. (2015). Где станује квалитет. Књига 2 – истраживање са децом праксе дечијег вртића. Београд: Институт за педагогију и андрагогију, Филозофски факултет Универзитет у Београду.
- Павловић Бренеселовић Д., Крњаја, Ж. (2017). Калейдоскоп Основе диверсификованих програма предшколског васпитања и образовања, Београд: Институт за педагогију и андрагогију, Филозофски факултет Универзитета у Београду.
- Половина, Н. (2009). Припрема родитеља за дететов полазак у школу. Београд: Институт за педагошка истраживања УДК-37.018.26. Преузето са <https://www.pedagog.rs/wp-content/uploads/2009/05/priprema-roditelja-za-detetov-polazak.pdf>
- Правилник о основама програма предшколског васпитања и образовања, Службени гласник РС – “Просветни гласник број 16/2018, од 17.09.2018.
- Сомолањи Токић, И., Кретић Мајер, Ј. (2015). Дијете као активни судионик поласка у основну школу. Живот и школа: часопис за теорију и праксу одгоја и образовања. 61(1). (103-110).
- Стандарди квалитета рада установе ("Сл. гласник РС - Просветни гласник", бр. 14/2018).
- Цолић, В., Нишевић, С. (2011). Полазак у школу – посматран из угла детета, Педагогија 2011, Вол. 66, Но 3, пп. 450-456, ИССН 0031-3807, УДК: 37.018.1/.2(497.113)“2010“.
- Цолић (рођ. Јеличин) В. (2012). Родитељи и васпитачи о припреми деце за полазак у школу, Педагогија 2012, Vol. 67, No 2, pp. 252-260, ISSN 0031-3807, UDK: 37.018.1/.2(497.113); 159.923.5.072-053.4(497.113).
- Шта значи транзиција. У: Опште образовање. Преузето 02. октобра 2022. са <https://www.opsteobrazovanje.in.rs/sta-znaci/tranzicija/>

7. ПРИЛОЗИ

Прилог 1. Позив за учешће у истраживању

Поштовани,

У циљу спровођења истраживања на тему "Процес транзиције из вртића у школу" желели бисмо да утврдимо какви су ваши ставови и мишљења те начин рада у пракси у вези са темом која је предмет истраживања. Ова анкета је део истраживачког рада, у сврху израде мастер рада на Високој школи струковних студија за образовање васпитача у Новом Саду. Анкета се попуњава анонимно и гарантујемо анонимност приликом објаве резултата истраживања. Молимо Вас да на питања одговорите искрено како би добијене информације биле што релевантније.

Унапред хвала на издвојеном времену!

Прилог 2. Општи подаци о испитаницима

- Године живота испитаника
- Пол испитаника
- Место становања/школе/вртића
- Образовни ниво
- Године радног искуства (за васпитаче и учитеље)
- Број деце у породици (за родитеље)
- Потврда или негирање искуства у проласку кроз процес транзиције детета из вртића у школу (за родитеље)

Упитник за васпитаче не садржи питање под редним бројем 20.

Упитник за учитеље садржи сва питања из упитника.

Упитник за родитеље не садржи питања под редним бројевима 4, 14, 20, 24.

Прилог 3. Упитник за испитивање ставова и мишљења васпитача, учитеља и родитеља о процесу транзиције деце из вртића у школу

1. Када чујете реч "транзиција" прво на шта Вас асоцира је

а) деца са додатном подршком

- б) сва деца из васпитне групе
- в) педагог или психолог
- г) крај радне/школске године
- д) брига
- ђ) понос
- е) весеље
- ж) олакшање
- з) нешто друго...

2. У процесу транзиције најважније је задовољство

- а) родитеља
- б) учитеља
- в) стручног сарадника
- г) васпитача
- д) деце
- ђ) неког другог...

3. Да ли процес преласка детета из вртића у школу доживљавате као кризу за дете и одрасле?

- а) да
- б) не
- в) зависи од случаја

4. Сматрате ли да је потребно правити писани план за процес транзиције и прилагођавања детета на нову физичку и социјалну средину?

- а) да, за сву децу из васпитне групе
- б) не, најбоље је кад се спонтано дешава
- в) да, само за дете са додатном подршком

5. Ко би по Вашем мишљењу требао да учествује у писању плана транзиције?

- а) васпитачи

- б) учитељи
- в) родитељи
- г) деца
- д) Министарство просвете
- ђ) нико од наведених
- е) сви наведени
- ж) неко други...

6. Сматрате ли да је успешан процес транзиције темељ за даљи развој и напредовање детета?

- а) да
- б) не
- в) нисам сигуран/на

7. По Вашем мишљењу ко треба да буде иницијатор активности за олакшавање процеса транзиције?

- а) дете
- б) родитељ
- в) васпитач
- г) учитељ
- д) свеједно
- ђ) неко други...

8. Сматрате ли да је транзиционе активности потребно спроводити током целе године пред полазак у школу и у току првог разреда?

- а) да
- б) не
- в) нисам сигуран/на

9. Да ли их спроводите током целе године?

- а) да
- б) не

в) нисам сигуран/на

10. Да ли је потребно процес транзиције системски уредити?

а) да

б) не

в) неважно је

11. Да ли је децу потребно тестирати пре поласка у школу?

а) да, у школи

б) да, у вртићу

в) да, свеједно је где

г) не, тестирање није важно и треба га укинути

д) нешто друго...

12. Да ли сте од почетка радне године успоставили контакт са школом/вртићем са циљем развијања програма у раду са децом?

а) да

б) не

13. Да ли ће деца у току године посетити основну школу/вртић у непосредној близини?

а) ако стигнемо од обавеза

б) хоће сигурно једном

в) хоће више пута

г) неће

14. Да ли сте у протеклих годину дана учествовали заједно са учитељима/ васпитачима на обуци, стручном скупу или фокус групи са циљем унапређења компетенција у процесу преласка деце из вртића у школу?

а) да

б) не

15. Родитељи деце у групама пред полазак у школу/ у првом разреду се информишу о напредовању детета

- а) ређе него уобичајено
- б) уобичајено
- в) чешће него уобичајено

16. Родитељи су заинтересовани за унапређење сопствених родитељских компетенција

- а) често
- б) понекад
- в) никад

17. Родитељи, васпитачи, учитељи и деца заједно учествују у активностима које се организују на нивоу локалне заједнице

- а) често
- б) понекад
- в) никад

18. Васпитачи, родитељи и учитељи планирано размењују информације о активностима за период преласка из вртића у школу

- а) често
- б) понекад
- в) никад

19. Шта би по Вашем мишљењу олакшало спровођење активности процеса транзиције?

- а) да их не спроводимо
- б) да су деца самосталнија
- в) да се донесу јасни протоколи
- г) да их спроводе родитељи самостално са децом
- д) нешто друго...

20. Да ли би вам значило да добијете на увид дететов портфолио при дететовом поласку у први разред?

- а) да
- б) не
- в) можда

21. Да ли вртић/ школа у области подршке деци и породици развија различите програме, организује радионице и тематске родитељске састанке на основу утврђених потреба деце и породице?

- а) да
- б) понекад
- в) не
- г) нешто друго...

22. Које су способности детета најважније за успешан прелазак из вртића у школу?

- а) физичке способности
- б) когнитивне способности (знања и вештине)
- в) социо-емоционалне способности
- г) способности изражавања и креативног стварања
- д) све је једнако важно
- ђ) нешто друго...

23. Којем домену развоја је потребно посветити посебну пажњу приликом преласка детета из вртића у школу?

- а) комуникацији
- б) писмености
- в) социо-емоционалној стабилности
- г) учењу
- д) прилагођавању условима и организацији школе
- ђ) целокупном развоју
- е) нешто друго...

24. Која би по Вашем мишљењу требала да буде теоријска основа на којима се темељи потреба пружања подршке транзицији деце?

- а) теорија екосистема
- б) Ериксонова теорија личности
- в) теорија афективне везаности
- г) ништа од наведеног
- д) нисам сигуран/на
- ђ) нешто друго...

25. Да ли родитељи на првом родитељском састанку попуњавају упитник о вештинама и навикама њиховог детета?

- а) да
- б) не
- в) понекад

26. Да ли је начин учења и напредак детета видљив у портфолиу детета које похађа групу пред полазак у школу?

- а) да
- б) не
- в) понекад

27. У процес транзиције требају интензивније да се укључе

- а) деца
- б) родитељи
- в) васпитачи
- г) учитељи
- д) сви набројани
- ђ) неко други...

28. Сматрате ли да се процес преласка деце из вртића у школу спроводи ефикасно у вашем окружењу

- а) да
- б) могло би и боље
- в) пре је било боље
- г) не

29. Да ли сте у процесу транзиције задовољни сарадњом са стручном службом, родитељима, васпитачима/учитељима?

- а) да
- б) не
- в) могло би боље
- г) нешто друго...

30. Ваше потешкоће и предлози за унапређење праксе преласка детета из вртића у школу су нам драгоцени. Молимо Вас да наведете неке од њих. Хвала!

.....